

Isključivi gospodarski pojas

Slamić, Antonija

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:561442>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-11**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Katedra za međunarodno pravo

Antonija Slamić

ISKLUČIVI GOSPODARSKI POJAS

Diplomski rad

Mentorica: doc. dr. sc. Rutvica Rusan Novokmet

Zagreb, svibanj 2023. godine

Izjava o izvornosti

Ja, Antonija Slamić, pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Antonija Slamić

SAŽETAK

Iako je pravni institut isključivog gospodarskog pojasa službeno uspostavljen Konvencijom UN-a o pravu mora iz 1982. godine, njegov razvoj započeo je putem običajnog prava. Ovaj rad prati povijesne, političke i pravne čimbenike koji su utjecali na razvoj isključivog gospodarskog pojasa putem običajnog prava te kako je on postupno postao sastavni dio suvremenog prava mora. Značajnu ulogu su imale zemlje u razvoju koje su proširivanjem jurisdikcije prema otvorenom moru nastojale zaštititi svoja prirodna bogatstva od razvijenih zemalja. Ideja o novom gospodarskom pojasu od širine 200 morskih milja u kojem država ima posebna prava proširila se svijetom, a već je sedamdesetih godina, za vrijeme dok je još trajala Treća konferencija UN-a o pravu mora, isključivi gospodarski pojas bio prihvaćen kao dio običajnog prava te je kodificiran Konvencijom UN-a o pravu mora. Stoga se u središnjem dijelu ovog rada detaljno analizira pravni režim isključivog gospodarskog pojasa prema odredbama Konvencije UN-a o pravu mora, s naglaskom na suverena prava i jurisdikciju obalnih država, te prava i obveze drugih država. Na kraju rada razmatra se povijesni razvoj pravnog režima isključivog gospodarskog pojasa u Republici Hrvatskoj i najnoviji događaji u tom području tijekom posljednjih nekoliko godina. Hrvatska je prvi put proglasila dio sadržaja isključivog gospodarskog pojasa u svom "zaštićenom ekološko-ribolovnom pojasu" 2003. godine, što je izazvalo diplomatske napetosti i dovelo do odgode primjene dok se ne postigne sporazum. Nakon pristupanja Europskoj uniji i pregovora sa susjednim državama Hrvatska je 2021. godine proglasila svoj isključivi gospodarski pojas.

Ključne riječi: pravo mora, kodifikacija, Konvencija UN-a o pravu mora iz 1982., isključivi gospodarski pojas, Republika Hrvatska

SUMMARY

Although the legal institute of the exclusive economic zone was officially established by the 1982 UN Convention on the Law of the Sea, its development began through international customary law. This paper examines the historical, political and legal factors that influenced the development of the exclusive economic zone through customary law and how it gradually became an integral part of the modern law of the sea. Developing countries played a significant role in this context by expanding their jurisdiction in the high seas to protect their natural resources from developed countries. The idea of a new, 200 nautical miles wide, economic zone in which a coastal state has special rights, spread around the world, and in the 1970s, during the Third UN Conference on the Law of the Sea, the exclusive economic zone was accepted as a part of international customary law, and was codified by the 1982 UN Convention on the Law of the Sea. Therefore, the central part of this paper provides a detailed analysis of the legal regime of the exclusive economic zone under the provisions of the UN Convention on the Law of the Sea, with the focus on sovereign rights and jurisdiction of coastal states, as well as the rights and obligations of other states. Finally, the paper discusses the historical development of the legal regime of the exclusive economic zone in the Republic of Croatia and the latest events in this area over the past few years. Croatia first declared only a part of the content of the exclusive economic zone in its "protected ecological and fishing zone" in 2003, which caused diplomatic tensions and a delay in its implementation until an agreement was reached. After joining the European Union and negotiations with neighboring countries, Croatia declared its exclusive economic zone in 2021.

Keywords: law of the sea, codification, the 1982 UN Convention on the Law of the Sea, exclusive economic zone, Republic of Croatia

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. KODIFIKACIJA PRAVA MORA	1
2.1. Kodifikacija prava mora do Drugog svjetskog rata	1
2.2. Prva i druga konferencija UN-a o pravu mora	3
2.3. Treća konferencija UN-a o pravu mora	5
2.3.1. Uvodno o trećoj konferenciji UN-a o pravu mora	5
2.3.2. Uspostavljanje isključivog gospodarskog pojasa kao instituta međunarodnog prava.....	6
2.3.3. Treća konferencija UN-a o pravu mora.....	8
2.3.4. Zona međunarodnog podmorja i stupanje na snagu Konvencije UN-a o pravu mora iz 1982.....	9
3. PRAVNI REŽIM ISKLJUČIVOG GOSPODARSKOG POJASA	11
3.1. Isključivi gospodarski pojas – pravni režim <i>sui generis</i>	11
3.2. Suverena prava, jurisdikcija i dužnosti obalne države u isključivom gospodarskom pojasu	14
3.2.1. Suverena prava obalne države	14
3.2.2. Jurisdikcija u pogledu podizanja umjetnih otoka, uređaja i naprava	17
3.2.3. Jurisdikcija u pogledu znanstvenog istraživanja mora	19
3.2.4. Jurisdikcija u pogledu zaštite i očuvanja morskog okoliša	20
3.3. Prava i dužnosti drugih država u isključivom gospodarskom pojasu.....	22
3.4. Prava neobalnih država i država u nepovoljnom geografskom položaju.....	26
4. ISKLJUČIVI GOSPODARSKI POJAS U ODNOSU NA DRUGE POJASEVE	28
5. PRAVNO UREĐENJE GOSPODARSKOG POJASA U HRVATSKOJ	29

5.1. Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija i Konvencija UN-a o pravu mora iz 1982.	29
5.2. Pomorski zakonik iz 1994.	31
5.3. Zaštićeni ekološko-ribolovni pojas Republike Hrvatske.....	32
5.3.1. Odluka o proširenju jurisdikcije Republike Hrvatske na Jadranskom moru iz 2003.....	32
5.4. Proglašenje isključivog gospodarskog pojasa 2021. godine	35
5.4.1. Pripreme za proglašenje isključivog gospodarskog pojasa.....	35
5.4.2. Primjena režima isključivog gospodarskog pojasa u Republici Hrvatskoj	36
5.4.3. Razgraničenje isključivog gospodarskog pojasa na Jadranskom moru	38
6. ZAKLJUČAK	41
7. LITERATURA	43

1. UVOD

Konvencija UN-a o pravu mora iz 1982.¹ najopsežnija je kodifikacija prava mora do danas, a jedno od najvažnijih postignuća te konvencije usvajanje je novog instituta međunarodnog prava mora – isključivog gospodarskog pojasa. Taj institut vuče svoje korijene još iz razdoblja nakon Drugog svjetskog rata iz jednostranih akata kojima su države nastojale proširiti svoju suverenost prema otvorenom moru. Od tada se nastavio razvijati putem običajnog prava, a nakon desetljeća suprotstavljenih težnji između onih koji su nastojali proširiti suverenost prema otvorenom moru i onih koji su se zalagali za slobode otvorenog mora, napokon je i kodificiran Konvencijom UN-a o pravu mora iz 1982.

Institut isključivog gospodarskog pojasa podrazumijeva područje mora koje se prostire izvan teritorijalnog mora i uz njega, u širini od najviše 200 morskih milja od polaznih crta od kojih se mjeri širina teritorijalnog mora. Njegovim proglašenjem obalna država stječe određena suverena prava i jurisdikciju propisane Konvencijom UN-a o pravu mora iz 1982., a druge države u tom prostoru zadržavaju određena prava i slobode.

U prvom dijelu rada obrađuje se proces kodifikacije međunarodnog prava mora te se paralelno prati povijesni razvitak instituta isključivog gospodarskog pojasa. U središnjem dijelu rada izlažu se suverena prava i jurisdikcijska ovlaštenja obalne države u isključivom gospodarskom pojasu, a potom prava i obveze ostalih država na tom području. U zadnjem dijelu razmatra se nedavno proglašenje i pravno uređenje isključivog gospodarskog pojasa na području Republike Hrvatske.

2. KODIFIKACIJA PRAVA MORA

2.1. Kodifikacija prava mora do Drugog svjetskog rata

Običajno pravo stoljećima je bilo temelj razvoja međunarodnog prava mora,² a tek u 19. stoljeću dolazi do prvih pokušaja kodifikacije pravila običajnog prava. Krajem 19. i

¹ Konvencija Ujedinjenih naroda o pravu mora, Narodne novine, međunarodni ugovori, br. 9/2000.

² Andrassy, J., Bakotić, B., Seršić, M., Vukas, B., *Međunarodno pravo*, sv. 1, Zagreb, 2010., str. 212.

početkom 20. stoljeća djelovala su međunarodna znanstvena udruženja koja su dala osobit doprinos kodifikaciji međunarodnog prava, a posebno su se isticali Udruženje za međunarodno pravo i Institut za međunarodno pravo.³ Međutim, prvi institucionalni pokušaj kodifikacije potaknula je Liga naroda koja je 1924. imenovala odbor stručnjaka čiji je cilj bio sastaviti popis pitanja zrelih za kodifikaciju. Na kodifikacijskoj konferenciji, održanoj u Haagu 1930., jedno se pitanje posebno istaknulo kao problematično – pitanje širine teritorijalnog mora.⁴ U to vrijeme, jake pomorske države smatrale su da širina teritorijalnog mora iznosi 3 milje i da je to prihvaćeno kao običajnopravno pravilo. Ispostavilo se, međutim, da mišljenja država sudionica Haaške konferencije nisu ujednačena po tom pitanju.⁵ Neke države zahtijevale su 3 morske milje, neke od 4 do 6 milja, a neke su išle toliko daleko da su zahtijevale pojas s posebnim pravima u produžetku teritorijalnog mora.⁶ Prema mišljenju promatrača iz Sovjetskog Saveza koji je sudjelovao na konferenciji, svaka država mogla je sama izabrati hoće li imati teritorijalno more širine 3, 6 ili 12 milja.⁷ Dakle, već je tada bilo jasno da pravilo od 3 milje nije općeprihvaćeno i da se ne može uzeti kao obavezno,⁸ a konvencija o teritorijalnom moru koja je trebala riješiti to pitanje, na kraju nije donesena jer se države sudionice konferencije nisu mogle dogovoriti oko širine teritorijalnog mora.⁹ Slabljenje Lige naroda i početak Drugog svjetskog rata odgodili su rješavanje tog pitanja.

Nakon rata obalne države počele su donositi jednostrane akte kojima su širile svoju vlast prema otvorenom moru, a upravo u tim aktima nalazimo prve tragove instituta isključivog gospodarskog pojasa.¹⁰ Prvi takav akt donio je 1945. godine tadašnji predsjednik Sjedinjenih Američkih Država, Harry S. Truman. Donesena su dva proglašenja kojima su Sjedinjene Američke Države proširile svoju jurisdikciju na prirodna bogatstva podzemlja i morskoga dna kontinentske ravnine ispod otvorenog mora u neposrednoj blizini svoje obale, a između ostalog, proglašene su i zaštitne zone za ribolov u otvorenom

³ Churchill, R. R., Lowe, A. V., *The Law of the Sea*, Glasgow, 2010., str. 13-14.

⁴ *Ibid.*, str. 14.

⁵ Andrassy i dr., *op. cit.* (bilj. 2), str. 222.

⁶ Degan, V. Đ., *Međunarodno pravo*, Zagreb, 2011., str. 613.

⁷ Andrassy i dr., *op. cit.* (bilj. 2), str. 222.

⁸ *Ibid.*

⁹ Degan, *op. cit.* (bilj. 6), str. 613.

¹⁰ Rudolf, D., *Morski gospodarski pojas u međunarodnom pravu*, Split, 1988., str. 21.

moru uz obalu.¹¹ Ubrzo nakon proglašenja predsjednika Trumana Meksiko je donio sličan akt, a nakon toga krenuo je val proširivanja jurisdikcije na moru.¹² Najveći broj jednostranih akata donosile su latinoameričke države, ponajprije motivirane željom da svoja prirodna bogatstva zaštite od razvijenih zemalja i njihovih jakih ribarskih flota,¹³ a u Čileu je 1947. osnovan tzv. *Klub 200 milja* čiji su članovi zastupali proširivanje jurisdikcije na moru do širine od 200 milja.¹⁴ Međutim, akti koje su donosile latinoameričke države bili su pravno neprecizni i međusobno proturječni što je u praksi bilo problematično.¹⁵ Glede opsega područja, neki zahtjevi odnosili su se samo na morsko dno i podzemlje, dok su drugi zahtjevi obuhvaćali i morski stup iznad njih. Također je i sadržaj vlasti koji su tražili bio nejasan; većina država tražila je „kontrolu i jurisdikciju“, ali bilo je i mnogo zahtjeva za suverenost na tom morskom prostoru.¹⁶

Rješavanju nedoumica nije pridonijela ni Deklaracija iz Santiaga koju su 1952. donijele tzv. CEP države (Čile, Ekvador i Peru). Njome je proglašena suverenost i jurisdikcija nad morem uz obalu u širini od 200 morskih milja kako bi se omogućili očuvanje, razvoj i iskorištavanje bogatstava mora, ali se istodobno navodi da proklamirana suverenost i jurisdikcija uključuju jedino „suverenost i jurisdikciju nad morskim dnom i podzemljem“.¹⁷ CEP države su, u cilju da svojim građanima osiguraju pristup potrebnim zalihama hrane i potaknu razvoj svojih gospodarstava, nastojale osigurati očuvanje i zaštitu prirodnih bogatstava i regulirati njihovu upotrebu u svoju korist.¹⁸ Međutim, ovakvo prisvajanje otvorenog mora nije prošlo bez prosvjeda drugih država, posebice Sjedinjenih Američkih Država čiji su ribari najviše lovili pred obalama latinoameričkih država.¹⁹

2.2. Prva i druga konferencija UN-a o pravu mora

¹¹ *Ibid.*, str. 22-23.

¹² *Ibid.*, str. 23.

¹³ Andrassy i dr., *op. cit.* (bilj. 2), str. 233.

¹⁴ Rudolf, *op. cit.* (bilj. 10), str. 14.

¹⁵ *Ibid.*, str. 24-25.

¹⁶ Andrassy i dr., *op. cit.* (bilj. 2), str. 240.

¹⁷ Rudolf, *op. cit.* (bilj. 10), str. 24.

¹⁸ Dahmani, M., *The Fisheries Regime of the Exclusive Economic Zone*, Dordrecht, 1987., str. 15.

¹⁹ *Ibid.*, str. 25.

Simultano s naporima latinoameričkih država da prošire svoju vlast na moru, nakon Drugog svjetskog rata ponovno je oživjela kodifikacija – ovaj put pod okriljem Ujedinjenih naroda.²⁰ Komisija za međunarodno pravo, osnovana 1947. kao poseban pomoćni organ Opće skupštine UN-a, bila je zadužena za rad na kodifikaciji.²¹ U prvim godinama svoga rada Komisija se bavila izradom nacrtu članaka na temu otvorenog i teritorijalnog mora, pri čemu se uvelike oslanjala na rad Haaške konferencije iz 1930. godine., a konačno izvješće njezinog rada bilo je temelj I. konferencije UN-a o pravu mora u Ženevi 1958. godine.²² Rezultat rada I. konferencije bile su četiri konvencije: 1) Konvencija o teritorijalnom moru i vanjskom pojasu; 2) Konvencija o otvorenom moru; 3) Konvencija o ribolovu i očuvanju bioloških bogatstava otvorenog mora i 4) Konvencija o epikontinentalnom pojasu.²³ Unatoč tome što su donesene konvencije u konačnici dobile dovoljan broj ratifikacija i naposljetku stupile na snagu, veliki broj država ostao je nezadovoljan njihovim rješenjima.²⁴ Pitanje širine teritorijalnog mora ponovno je izazivalo probleme, ali u odnosu na Haašku konferenciju iz 1930. broj država koji je zastupao granicu od 3 milje drastično je pao. Prava borba vodila se između pristaša širine od 6 i od 12 milja. Kako ni jedna grupa nije dobila potrebnu većinu, Konvencija o teritorijalnom moru i vanjskom pojasu usvojena je bez odredbe o širini teritorijalnog mora. Dvije godine kasnije, 1960. godine, sazvana je II. konferencija UN-a o pravu mora s ciljem da se riješi pitanje širine teritorijalnog mora. Međutim, ni na II. konferenciji nije postignut dogovor te je i ona neuspješno završila.²⁵

Paralelno s donošenjem spomenutih jednostranih akata država razvile su se svojevrsne preteče gospodarskog pojasa - instituti ribolovne zone i zone preferencijalnih ribolovnih prava - u kojima su države zabranjivale ribolov ribarima drugih država ili sebi zadržavale prvenstvo u ribolovu.²⁶ Razvoj takvih instituta posljedica je nastojanja država

²⁰ Ibler, V., *Međunarodno pravo mora i Hrvatska*, Zagreb, 2001., str. 32.

²¹ Andrassy i dr., *op. cit.* (bilj. 2), str. 40.

²² Churchill, Lowe, *op. cit.* (bilj. 3), str. 15.

²³ Osim konvencija donesen je i Fakultativni zapisnik o potpisivanju u predmetu obvezatnog rješavanja sporova, a uz to i sedam rezolucija: 1) o nuklearnim pokusima na otvorenom moru; 2) o onečišćenju otvorenog mora radioaktivnim materijalima; 3) o međunarodnim konvencijama o očuvanju ribljeg blaga; 4) o suradnji u mjerama za očuvanje ribljeg blaga; 5) o primjeni humanih metoda za ubijanje morske faune; 6) o posebnim situacijama obalnog ribolova; 7) o režimu historijskih voda. Ibler, *op. cit.* (bilj. 20), str. 32.

²⁴ *Ibid.*, str 34.

²⁵ Andrassy i dr., *op. cit.* (bilj. 2), str. 222.

²⁶ Rudolf, *op. cit.* (bilj. 10), str. 35-39.

čija su gospodarstva ovisila o ribolovu, da zaštite svoja lovišta od država s jakim ribarskim flotama koje su lovile ribu u njihovim morima. Proglašavanjem takvih zona rasle su tenzije između država sa suprotstavljenim interesima te je dolazilo do tzv. ribarskih ratova. Najpoznatiji takav rat bio je Bakalarski rat (eng. *Cod War*) između Islanda i Velike Britanije. Sukob je započeo 1958., kad je Island jednostrano proširio svoju isključivu ribolovnu zonu do širine od 12 milja, koja je do tada iznosila 4 milje, što je stvorilo probleme Velikoj Britaniji i SR Njemačkoj čiji su ribari lovili na tom području. 1961. godine postignut je sporazum kojim je granica od 12 milja prešutno priznata, a dogovoreno je da će se svi daljnji sporovi podvrgavati Međunarodnom sudu. Islandski je parlament 1972. prihvatio rezoluciju kojom se isključiva ribolovna zona proširila na 50 milja, a islandska vlada raskinula je sporazume koji su 1961. zaključeni s Velikom Britanijom i SR Njemačkom. Međunarodni sud je u svojoj presudi 1974. naglasio da Island ne može unilateralno proširiti svoju ribolovnu zonu protivno interesima Velike Britanije i SR Njemačke te je pozvao stranke da, uzimajući u obzir različite interese, pravično riješe spor.²⁷ No, Island koji je otpočetak ignorirao nadležnost Suda u rješavanju ovog spora, 1975. je godine dodatno proširio svoju ribolovnu zonu na 200 milja. Iste godine, kad je na III. konferenciji UN-a o pravu mora već načelno prihvaćena ideja o 200 milja širokom gospodarskom pojasu, SR Njemačka je priznala islandsku ribolovnu zonu, a 1976. to je učinila i Velika Britanija, čime je Island pobijedio u sporu.²⁸

2.3. Treća konferencija UN-a o pravu mora

2.3.1. Uvodno o trećoj konferenciji UN-a o pravu mora

Daljnji razvoj kodifikacije mora pokrenut je 17. kolovoza 1967. kada je na inicijativu Malte na dnevni red zasjedanja Opće skupštine UN-a stavljeno pitanje morskog dna i podzemlja ispod otvorenog mora izvan granica nacionalne jurisdikcije.²⁹ Iste godine osnovan je i Odbor za miroljubivo korištenje dnom mora i oceana izvan granica nacionalne jurisdikcije (dalje u tekstu: Odbor za morsko dno) čiji je zadatak bio izrada

²⁷ Fisheries Jurisdiction (United Kingdom v. Iceland), Merits, Judgement, I.C.J. Reports, 1974., para. 79.

²⁸ Rudolf, *op. cit.* (bilj. 10), str. 35-39.

²⁹ Ibler, *op. cit.* (bilj. 20), str. 37.

pravnih načela koja bi uredila odnose država u području morskog dna i podzemlja, kao i iskorištavanje prirodnih bogatstava tog područja na korist cijelog čovječanstva.³⁰ Na prvim ženevskim konferencijama nije bilo govora o morskom dnu i podzemlju budući da u to vrijeme mineralna bogatstva tog područja mora nisu bila cijenjena niti je postojala tehnologija za njihovo iskorištavanje. Kako je tehnologija u međuvremenu uznapredovala, države u razvoju htjele su internacionalizirati morsko dno i njegova bogatstva iz straha da će razvijene države prisvojiti te dijelove mora. Tako je na temelju rada Odbora za morsko dno 1970. godine usvojena Deklaracija o načelima kojima se uređuju morsko dno i podzemlje izvan granica nacionalne jurisdikcije kojom su morsko dno, podzemlje i njegova bogatstva proglašena „zajedničkom baštinom čovječanstva“. Međutim, internacionalizacija morskog dna i podzemlja podrazumijevala je i izmjenu ženevskih konvencija o otvorenom moru i epikontinentalnom pojasu, a mnoge države bile su nesklone reviziji prava mora. Unatoč tome, sve veći broj novonastalih država, kao i UN, podržavao je preispitivanje postojećeg režima, a tome su pridonijeli i problemi prekomjernog ribolova i onečišćenja mora koji u okviru ženevskih konvencija nisu mogli biti adekvatno riješeni. Iz tih je razloga 1970. godine Opća skupština UN-a donijela rezoluciju kojom je dogovoreno je da će se sazvati nova konferencija čiji je zadatak bio donošenje sveobuhvatne konvencije o pravu mora.³¹

2.3.2. Uspostavljanje isključivog gospodarskog pojasa kao instituta međunarodnog prava

Države članice Kluba 200 milja, vjerojatno potaknute inicijativom UN-a da se sazove nova konferencija o pravu mora, donijele su 1970. Deklaraciju iz Montevidea kako bi pripremile obranu zajedničke pomorske politike, ali je zbog nepreciznosti i upitnih stajališta vrlo brzo zamijenjena Deklaracijom iz Lime, donesenom nekoliko mjeseci kasnije iste godine. Prema Deklaraciji iz Lime granica državne vlasti određivala se prema „razumnom kriteriju“, uzimajući u obzir geografske, geološke i biološke karakteristike, kao i potrebu racionalnog korištenja morskih bogatstava, ne precizirajući pritom širinu te granice.³²

³⁰ Andrassy i dr., *op. cit.* (bilj. 2), str. 214.

³¹ Churchill, Lowe, *op. cit.* (bilj. 3), str. 16.

³² Rudolf, *op. cit.* (bilj. 10), str. 31-32.

S takvim stajalištem nisu se slagale sve latinoameričke države, pa je tako skupina karipskih država 1972. godine usvojila Deklaraciju iz Santo Dominga prema kojoj države imaju pravo utvrditi širinu teritorijalnog mora do granice od 12 milja, ali koja im daje prava nad obnovljivim i neobnovljivim prirodnim bogatstvima koja se nalaze u prostorima mora, morskog dna i podzemlja do širine 200 milja, u produžetku teritorijalnog mora. Drugim riječima, Deklaracija im daje mogućnost proglašenja tzv. „patrimonijalnog mora”, što je zapravo odgovaralo idejama izraženim u deklaracijama iz Montevidea i Lime.³³ Nakon što je zaživjela na latinoameričkom kontinentu, ideja novog gospodarskog pojasa do granice od 200 milja počela se širiti i na drugim mjestima u svijetu. Sedamdesetih godina 20. stoljeća veliki broj afričkih država proširio je svoju vlast na moru preko granice od 12 milja, a azijske države već su pedesetih i šezdesetih godina postavljale zahtjeve za isključivim ribolovnim zonama i nadzorom nad ribolovom preko iste granice.³⁴ Od 1958. do 1985. doneseno je više od 500 akata kojima su države utvrdile ili proširile granice svojih teritorijalnih mora, ribolovnih zona, epikontinentalnih i isključivih gospodarskih pojaseva.³⁵

Veliki utjecaj na saziv i pripremanje III. konferencije UN-a o pravu mora imale su i tzv. nesvrstane zemlje svijeta. Na Četvrtoj konferenciji nesvrstanih država u Alžiru donesena su dva dokumenta kojima se podržava usvajanje zone nacionalne jurisdikcije do 200 milja u kojoj država ima pravo iskorištavati prirodna bogatstva i štititi interese od nacionalne važnosti, što je izravno utjecalo na stajalište o granicama vlasti obalnih država na moru, u vrijeme kad se to stajalište tek formiralo.³⁶

Usporedno s razvojem koncepta „patrimonijalnog mora” među latinoameričkim državama 1971. godine prvi put se spominje koncept isključivog gospodarskog pojasa u prijedlogu Kenije Azijsko-afričkom konzultativnom odboru, a zatim i 1972. Odboru za morsko dno UN-a te je ideja dobila potporu mnogih azijskih i afričkih država. Do početka

³³ *Ibid.*, str. 33.

³⁴ *Ibid.*, str. 34.

³⁵ Smith, R. W., *Exclusive Economic Zone Claims: An Analysis and Primary Documents*, Dordrecht, 1986., str. 4.

³⁶ Rudolf, *op. cit.* (bilj. 10), str. 34-35.

konferencije te su se dvije ideje, „patrimonijalnog mora“ i „isključivog gospodarskog pojasa“, spojile, a prevladao je naziv isključivi gospodarski pojas.³⁷

2.3.3. Treća konferencija UN-a o pravu mora

Prvo zasjedanje III. konferencije UN-a o pravu mora održano je u New Yorku 3. prosinca 1973., a sama konferencija trajala je ukupno 9 godina, odnosno do 10. prosinca 1982., kada je u Montego Bayu na Jamajci potpisana Konvencija UN-a o pravu mora.³⁸ Velika razlika u odnosu na dotadašnje ženevske kodifikacije bila je u tome što je cilj III. konferencije bio donošenje jedinstvene konvencije o pravu mora koja će urediti sva pitanja i sve odnose na moru, morskom dnu i podzemlju.³⁹ Odbor za morsko dno bio je zadužen za pripremu konferencije i nacrt pravila režima morskog dna i podzemlja izvan granica nacionalne jurisdikcije. Međutim, Odbor za morsko dno nije bio uspješan u potpunem zadatku te je konferencija započela svoj rad bez cjelovitog nacrta buduće konvencije. Ta činjenica, uz želju da se konsenzusom donese jedna sveobuhvatna konvencija o pravu mora, jedan je od glavnih razloga zašto se odužilo trajanje konferencije.⁴⁰

Osim što je bila do tada najdugotrajnija diplomatska konferencija, ujedno je bila i konferencija s najvećim brojem sudionika – 165 država, uz predstavnika Vijeća UN-a za Namibiju, 3 nesamoupravna područja, 8 oslobodilačkih pokreta, 26 specijaliziranih ustanova UN-a i drugih međunarodnih organizacija i 57 nevladinih organizacija, s time da su pravo glasa imali samo predstavnici država i predstavnik Vijeća UN-a za Namibiju.⁴¹

Na konferenciji se vodila borba između pobornika novog pojasa do granice od 200 milja i tradicionalnih pomorskih sila koje su se protivile zadiranju u otvoreno more.⁴² Do preokreta je došlo 1976. godine kad su SAD, Kanada, Francuska, tadašnja Europska ekonomska zajednica i Sovjetski Savez proglasili u svoju korist zone isključivog ribolova

³⁷ Churchill, Lowe, *op. cit.* (bilj. 3), str. 160.

³⁸ Degan, *op. cit.* (bilj. 6), str. 620.

³⁹ *Ibid.*, str. 621.

⁴⁰ Andrassy i dr., *op. cit.* (bilj. 2), str. 214.

⁴¹ Degan, *op. cit.* (bilj. 6), str. 621.

⁴² *Ibid.*, str. 622.

u granicama do 200 milja od polazne crte.⁴³ Zapravo, većina država koje su proglasile zonu 200 milja, učinila je to za vrijeme trajanja konferencije, prije stupanja na snagu Konvencije iz 1982. Upravo je to, uz izostanak protivljenja drugih država, pridonijelo mišljenju da je isključivi gospodarski pojas postao dijelom običajnog međunarodnog prava mnogo prije stupanja na snagu Konvencije iz 1982., a to je potvrđeno i u presudi Međunarodnog suda o kontinentskoj ravnini u sporu između Libije i Malte 1985. godine.⁴⁴

2.3.4. Zona međunarodnog podmorja i stupanje na snagu Konvencije UN-a o pravu mora iz 1982.

Jedan od glavnih razloga za sazivanje III. konferencije bio je režim Zone međunarodnog podmorja (dalje u tekstu: Zona). Već je spomenuto kako su 1970. Deklaracijom o načelima kojima se uređuje morsko dno i podzemlje izvan granica nacionalne jurisdikcije taj morski prostor i njegova bogatstva proglašena „zajedničkom baštinom čovječanstva”. Deklaracija, između ostalog, poziva na uspostavljanje režima istraživanja i iskorištavanja Zone putem „općeprihvaćenog međunarodnog ugovora općeg karaktera”. Premda se nijedna država nije protivila Deklaraciji, režim koji je bio predviđen za konvenciju izazvao je podijeljena stajališta. Zemljama u razvoju bilo je u interesu da se ustanovi režim zajedničke suradnje, u skladu s idejom „zajedničke baštine čovječanstva”, što nije odgovaralo razvijenim državama koje su očekivale slobodu i samostalnost u iskorištavanju Zone. Kompromis je postignut u tzv. paralelnom sustavu istraživanja i iskorištavanja.

Prema tom sustavu, predviđa se osnivanje Međunarodne vlasti za morsko dno (dalje u tekstu: Vlast) koja je zadužena za organiziranje, obavljanje i nadziranje djelatnosti u Zoni u ime cijeloga čovječanstva, a uz nju djeluje Poduzeće preko kojeg Vlast izravno obavlja svoje djelatnosti.⁴⁵ Nakon što država, državno poduzeće, fizička ili pravna osoba istraži određenu površinu Zone, može podnijeti zahtjev za tom površinom, uz uvjet da je dovoljno velika da se podijeli na dva dijela jednake komercijalne vrijednosti - jedna

⁴³ Degan, V. Đ., „Trebalo li proglasiti gospodarski pojas u Jadranskom moru”, *Uporedno pomorsko pravo*, sv. 31, br. 121, 1989., str. 84.

⁴⁴ Churchill, Lowe, *op. cit.* (bilj. 3), str. 161. Case concerning the continental shelf (Libyan Arab Jamahiriya/Malta), Judgement, I.C.J. Reports, 1985., para. 34

⁴⁵ Andrassy i dr., *op. cit.* (bilj. 2), str. 269.

polovina prepušta se na iskorištavanje podnositelju zahtjeva, a drugu radi iskorištavanja zadržava Poduzeće ili Vlast zajedno sa zemljama u razvoju. Zemlje u razvoju smatrale su da paralelni sustav daje prevelika prava razvijenim zemljama, ali u cilju da se što prije dovrše pregovori, pristale su na ovakvo rješenje. Razvijene države, a posebno Sjedinjene Američke Države, protivile su se navedenom rješenju.⁴⁶ One su putem nacionalnih zakona stvorile vlastiti sustav istraživanja i iskorištavanja morskog dna, a međusobno su sklapale sporazume o uzajamnom priznavanju izdanih dozvola kako bi spriječile preklapanje istraženih nalazišta.⁴⁷ Naime, Sjedinjene Američke Države i druge razvijene države već su uložile znatna financijska sredstva u iskorištavanje bogatstava zone, a predviđeni režim Zone nije pružao nikakvu zaštitu za uložena sredstva. U namjeri da se te države potaknu na potpisivanje konvencije, u Završni akt III. konferencije dodane su dvije rezolucije kojima su određena nova pravila za tzv. „pionirske investitore”. Za dobivanje statusa investitora bilo je potrebno da je država ili poduzeće u istraživanje uložila barem 30 milijuna američkih dolara, od čega 10% u istraživanje područja za koje se traži priznanje statusa pionirskog investitora, a da zauzvrat bude potpisnica Konvencije UN-a o pravu mora.⁴⁸

Međutim, ni to nije bilo dovoljno za dobivanje pristanka Sjedinjenih Američkih Država i drugih razvijenih država. Početkom devedesetih, ponovno su započele konzultacije u nadi da će se pronaći rješenje koje će zadovoljiti interese svih država. Napokon je rezolucijom 48/263 iz 1994. godine usvojen Sporazum o primjeni XI. dijela Konvencije UN-a o pravu mora koji je zamišljen kao međunarodni ugovor tumačen i primjenjivan zajedno s dijelom Konvencije koji se odnosi na pravila o Zoni, pri čemu stranka Sporazuma mora biti i stranka Konvencije.⁴⁹

Sporazumom su državama smanjena obvezna financijska davanja ugovaratelja za pravo istraživanja i iskorištavanja u Zoni, ukinut je obavezni prijenos tehnologije upotrebljavane za iskorištavanje Poduzeću Vlasti, a uvedeno je vremensko ograničenje od 15 godina na pravo Vlasti da iskorištava polovicu rudarskog nalazišta istraženog od

⁴⁶ *Ibid.*, str. 270.

⁴⁷ Degan, *op. cit.* (bilj. 6), str. 623.

⁴⁸ Churchill, Lowe, *op. cit.* (bilj. 3), str. 230-231.; Andrassy i dr., *op. cit.* (bilj. 2), str. 270-272.

⁴⁹ Andrassy i dr., *ibid.*, str. 273.

ugovaratelja, nakon čega to pravo opet prelazi na ugovaratelja, s tim da mora uključiti Poduzeće kao partnera.⁵⁰ Tim kompromisnim rješenjem napokon je postignuto da Konvencija stupi na snagu 16. studenog 1994. godine.⁵¹

Do kraja osamdesetih godina prošlog stoljeća Konvenciju je ratificirala 41 država, a do kraja devedesetih taj broj se popeo na 131 državu. Danas Konvencija broji 168 država stranaka.⁵² Neovisno o stupanju Konvencije na snagu i broju država koji ju je ratificirao, institut isključivog gospodarskog pojasa dio je međunarodnog običajnog prava i kao takav daje prava i nalaže obveze svim državama članicama međunarodne zajednice, neovisno o tome jesu li one stranke Konvencije ili nisu.⁵³ Običajnopравни status isključivog gospodarskog pojasa potvrđen je presudom Međunarodnog suda o kontinentskoj ravnini u sporu između Libije i Malte 1985. godine.⁵⁴

3. PRAVNI REŽIM ISKLJUČIVOG GOSPODARSKOG POJASA

3.1. Isključivi gospodarski pojas – pravni režim *sui generis*

Prema članku 55. Konvencije isključivi gospodarski pojas definiran je kao „područje koje se nalazi izvan teritorijalnog mora i uz njega, podvrgnuto posebnom pravnom režimu”. Prema tome, isključivi gospodarski pojas nije teritorijalno more, država u njemu ne uživa punu suverenost, već ima određena suverena prava odnosno jurisdikciju u pogledu određenih djelatnosti, kao i druga prava i dužnosti predviđene Konvencijom.⁵⁵ Također, taj pojas nije ni otvoreno more budući da se u njemu, pri ostvarivanju sloboda otvorenog mora, moraju poštovati suverena prava koja obalna

⁵⁰ *Ibid.*, str. 274.

⁵¹ *Ibid.*, str. 273.

⁵² United Nations Treaty Collection, https://treaties.un.org/pages/ViewDetailsIII.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXI-6&chapter=21&Temp=mtdsg3&clang=_en (pristupljeno: 8.1.2023.).

⁵³ Rudolf, *op. cit.* (bilj. 10), str. 53.

⁵⁴ „It is in the Court's view incontestable that, ... the institution of the exclusive economic zone..., is shown by the practice of States to have become a part of customary law.“ I.C.J. Reports, 1985, *op. cit.* (bilj. 44).

⁵⁵ Vokić Žužul, M., *Republika Hrvatska i isključivi gospodarski pojas*, Zagreb, 2003., str. 18-19.

država ima u tom prostoru, kao i interesi drugih država. Dakle, isključivi gospodarski pojas je po svom pravnom statusu pojas *sui generis*.⁵⁶

Za razliku od unutrašnjih morskih voda, teritorijalnog mora i epikontinentalnog pojasa nad kojima obalna država *ipso facto* ima suverenost odnosno određena suverena prava, da bi država imala isključivi gospodarski pojas (kao i vanjski pojas, odnosno arhipelaške vode), ona ga mora i proglasiti.⁵⁷ Konvencija ne određuje rok u kojem se gospodarski pojas mora proglasiti pa se može zaključiti da je to pravo vremenski neograničeno.⁵⁸ Dok se ne proglašava, u tom prostoru mora primjenjuje se režim otvorenog mora te u njemu sve države uživaju slobode otvorenog mora. Međutim, to se odnosi samo na površinu i stup vode iznad morskog dna i podzemlja. Na morskom dnu i podzemlju primjenjuje se režim epikontinentalnog pojasa.⁵⁹

Prema članku 57. Konvencije, granica isključivog gospodarskog pojasa ne smije se prostirati preko 200 morskih milja od polaznih crta od kojih se mjeri širina teritorijalnog mora. Prema tome, maksimalna širina isključivog gospodarskog pojasa iznosi 197 milja ako je širina teritorijalnog mora 3 milje, odnosno 188 milja, ako je širina teritorijalnog mora 12 milja.⁶⁰ Države ne moraju proglasiti isključivi gospodarski pojas do maksimalne širine, ali većina država to je i učinila.⁶¹

Pri proglašavanju isključivog gospodarskog pojasa obalna država mora voditi računa o državama s kojima graniči na moru, odnosno o susjednim državama i državama čije obale leže sučelice. U slučajevima kad između njih nema dovoljne širine mora da proglase isključive gospodarske pojaseve do granice koje su odredile, a koja je u skladu s međunarodnim pravom, potrebno je da se razgraniče. O tome u čl. 74. st. 1. Konvencija kaže da će se razgraničenje provesti „sporazumom na temelju međunarodnog prava, kako je ono navedeno u članku 38. Statuta Međunarodnog suda, radi postizanja pravičnog rješenja”.⁶² U slučaju da nema sporazuma, primjenjivat će se pravilo članka 6.

⁵⁶ Rudolf, *op. cit.* (bilj. 10), str. 56.

⁵⁷ Andrassy i dr., *op. cit.* (bilj. 2), str. 217.

⁵⁸ Vokić Žužul, *op. cit.* (bilj. 55), str. 21.

⁵⁹ Degan, *op. cit.* (bilj. 6), str. 652.

⁶⁰ Rudolf, *op. cit.* (bilj. 10), str. 55.

⁶¹ Churchill, Lowe, *op. cit.* (bilj. 3), Table of claims - Appendix 1.

⁶² Andrassy i dr., *op. cit.* (bilj. 2), str. 234.

Konvencije o epikontinentalnom pojasu iz 1958. prema kojem se granica određuje povlačenjem crte sredine ili crte jednake udaljenosti (crta prema kojoj je svaka točka jednako udaljena od najbližih točaka polaznih crta od kojih se mjeri širina teritorijalnog mora svake od tih država), s time da je u posebnim okolnostima moguće i drukčije rješenje.⁶³

Pravila o određivanju isključivog gospodarskog pojasa primjenjuju se i na otoke (st. 2. čl. 121. Konvencije), a Konvencija otok definira kao „prirodni dio kopna, okružen vodom, koji je suh za visoke vode“ (st. 1. čl. 121.). U cilju da se spriječi proglašavanje isključivog gospodarskog pojasa uz male otoke, stavak 3. članka 121. propisuje sljedeće: „stijene na kojima nije moguć ljudski boravak ili samostalni gospodarski život nemaju ni isključivi gospodarski pojas ni epikontinentalni pojas“ (st. 3. čl. 121. Konvencije).⁶⁴ Pravilo je vrlo neprecizno. Pojam „stijena“ nije definiran niti se pojašnjava razlika između stijene i otoka, a na pitanje je li moguć ljudski boravak ili samostalni gospodarski život na određenoj stijeni teško je jasno odgovoriti.⁶⁵ Mnoge države iskoristile su nepreciznost odredbe te su proglasile isključive gospodarske pojaseve oko nenaseljenih otoka, kao npr. Francuska oko svojih otoka na Pacifiku i u Indijskom oceanu, Fiji u pogledu otoka Ceva-i-Ra ili Venezuela u pogledu otoka Aves.⁶⁶ Pri određivanju granice isključivog gospodarskog pojasa ne uzimaju se u obzir umjetni otoci, naprave i uređaji na moru.⁶⁷

Postavlja se pitanje o daljnjim mogućnostima razvoja instituta isključivog gospodarskog pojasa. Tu se javlja pojam *creeping jurisdiction* koji se prevodi kao šuljajuća ili puzajuća jurisdikcija. Tim pojmom izražava se bojazan ili predviđanje da će se režim isključivog gospodarskog pojasa postupno izjednačiti s režimom teritorijalnog mora, ovisno o tome gleda li se iz perspektive pristaša otvorenog mora ili teritorijalista. Neki predviđaju da će s vremenom doći do znatnog proširenja vlasti obalnih država, a s obzirom na povoljan položaj država koje su proglasile isključivi gospodarski pojas i težnje

⁶³ *Ibid.*, str. 241.

⁶⁴ *Ibid.*, str. 234.

⁶⁵ Churchill, Lowe, *op. cit.* (bilj. 3), str. 50.

⁶⁶ *Ibid.*, str. 164.

⁶⁷ Rudolf, *op. cit.* (bilj. 10), str. 56.

nekih država da prošire teritorijalno more do širine od 200 milja, takva predviđanja nisu toliko nevjerovatna.⁶⁸

3.2. Suverena prava, jurisdikcija i dužnosti obalne države u isključivom gospodarskom pojasu

3.2.1. Suverena prava obalne države

Proglašenjem isključivog gospodarskog pojasa obalna država stječe suverena prava radi istraživanja i iskorištavanja, očuvanja i gospodarenja živim i neživim prirodnim bogatstvima voda nad morskim dnom i onih morskog dna i njegova podzemlja, te glede drugih djelatnosti radi gospodarskog istraživanja i iskorištavanja pojasa, kao što je proizvodnja energije korištenjem vode, struja i vjetrova.⁶⁹

Suverenost se definira kao teritorijalno vrhovništvo određene države nad osobama i stvarima koje se nalaze na njenom području, a po svojoj prirodi je isključiva, odnosno isključuje suverenost svake druge države na određenom prostoru. Prema Rudolfu, ako prikažemo suverenost kao skup suverenih prava, onda iz njega možemo izdvojiti pojedina suverena prava kao što je npr. suvereno pravo radi iskorištavanja prirodnih bogatstava gospodarskog pojasa ili suvereno pravo radi njegova istraživanja. Prema tome, suvereno pravo je isključivo te ga može ostvarivati samo njegov nositelj. Ako obalna država ne bi npr. istraživala ili iskorištavala morska bogatstva u svom gospodarskom pojasu, to ne bi mogle činiti druge države bez njezina izričitog pristanka.⁷⁰

Ta suverena prava i jurisdikcija koju obalna država stječe proglašenjem gospodarskog pojasa „uzete zajedno i ostvarivana u dnevnom praktičnom životu zaista nisu daleko od pune suverenosti.”⁷¹ Ipak, bitno je naglasiti da isključivi gospodarski pojas nije državno područje, iako bi se postupno mogao približavati pravnom statusu državnog područja (tzv. *creeping jurisdiction*).⁷²

⁶⁸ Ibler, *op. cit.* (bilj. 20), str. 203-204.

⁶⁹ Čl. 56. st. 1. t. a) Konvencije UN-a o pravu mora, *op. cit.* (bilj. 1).

⁷⁰ Rudolf, *op. cit.* (bilj. 10), str. 60-61.

⁷¹ Ibler, *op. cit.* (bilj. 20), str. 196.

⁷² Vidi *supra* uz bilj. 68.

Suverena prava definirana su Konvencijom i sadržajno su ograničena. To ponajprije primjećujemo u odredbama Konvencije koje se odnose na gospodarenje živim morskim bogatstvima.⁷³ Pitanja očuvanja i iskorištavanja živih bogatstava mora uređena su člancima 61. i 62. Konvencije. Obalna država ovlaštena je odrediti dopustivi ulov živih bogatstava u svom isključivom gospodarskom pojasu (čl. 61. st. 1.). Prema definiciji Odjela za ribarstvo Organizacije za prehranu i poljodjelstvo dopustivi ulov je „lovina koja, ostvarena u nekoj godini, na najbolji način omogućuje ostvarivanje ciljeva gospodarenja (ribljim bogatstvima)”.⁷⁴ Obalna država mora odgovarajućim mjerama za očuvanje i gospodarenje osigurati da se živa bogatstva u isključivom gospodarskom pojasu ne ugroze prekomjernim iskorištavanjem te da se istim mjerama, u cilju osiguranja najvišeg održivog prinosa, održava i obnavlja populacija lovljenih vrsta (čl. 61. st. 2. i st. 3.). Radi poduzimanja tih mjera obalna država surađuje, na prikladan način, s nadležnim međunarodnim organizacijama (čl. 61. st. 2.). Budući da su pravila o određivanju dopustivog ulova postavljena vrlo općenito, obalna država može postaviti praktički bilo kakvu kvotu dopustivog ulova, dokle god se ne ugrožava populacija lovljene vrste i ne postoji opasnost od prekomjernog iskorištavanja.⁷⁵ Drugim riječima, dopustivi ulov ne smije se odrediti do one razine koja bi onemogućila održavanje najvišeg održivog prinosa. Za očekivati je da će obalne države nastojati u što većoj mjeri zadovoljiti svoje potrebe i interese, a tome pridonosi i činjenica da Konvencija ne obvezuje države da prihvate ikakav obvezni postupak rješavanja sporova u vezi s određivanjem dopustivog ulova koji završava obvezujućim odlukama.⁷⁶

Nadalje, obalna država mora se zalagati za optimalno iskorištavanje živih bogatstava u svom isključivom gospodarskom pojasu (čl. 62. st. 1.). Osim što je obalna država dužna sprečavati prekomjerni ribolov, dužna je sprečavati i ribolov koji je ispod razine koja daje optimalan prinos. Ako ona sama nije u stanju optimalno iskorištavati živa bogatstva u svom gospodarskom pojasu, odnosno nije u stanju uloviti cjelokupnu količinu dopustivog ulova, dužna je omogućiti drugim državama izlov „preostalih” količina, tzv.

⁷³ Vokić Žužul, *op. cit.* (bilj. 55), str. 35.

⁷⁴ *Ibid.*, str. 41, cit. prema Extavour, W. C., *The Exclusive Economic Zone, A Study of the Evolution and Progressive Development of the International Law of the Sea*, Ženeva, 1979., str. 192.

⁷⁵ Churchill, Lowe, *op. cit.* (bilj. 3), str. 289.

⁷⁶ Rudolf, *op. cit.* (bilj. 10), str. 62.

viška (eng. *surplus*) koji ostane od cjelokupnog dopustivog ulova kad se oduzme količina koju je izlovlila obalna država.⁷⁷ Pristup višku ulova dozvoljava se putem sporazuma, uz određenu naknadu.⁷⁸ Prilikom davanja pristupa drugim državama obalna država mora voditi računa o pravima neobalnih država i država u nepovoljnom geografskom položaju, potrebama država u razvoju u subregiji ili regiji za iskorištavanjem dijela viška i o potrebi „svođenja na najmanju moguću mjeru gospodarskih poremećaja u državama čiji su državljani uobičajeno ribarili u tome pojasu ili koje su znatno pridonijele istraživanju i identificiranju ribljih naselja“ (čl. 62. st. 3.). Neobalnim državama i državama u nepovoljnom geografskom položaju Konvencija daje prvenstveno pravo sudjelovanja u iskorištavanju viška dopustivog ulova, s time da razvijene neobalne države i razvijene države u nepovoljnom geografskom položaju smiju sudjelovati u višku dopustivog ulova samo u isključivim gospodarskim pojasevima razvijenih zemalja. S druge strane, države čije gospodarstvo ovisi o iskorištavanju živih bogatstava mora, kao što je npr. Island, nisu dužne dopustiti pristup drugim državama u svoj isključivi gospodarski pojas.⁷⁹ Dakako, na kraju sve ovisi o volji obalnih država, s obzirom da je određivanje dopustivog ulova njihovo diskrecijsko pravo.⁸⁰

Određene vrste živih morskih bića takve su prirode da migriraju iz gospodarskog pojasa jedne države u gospodarski pojas druge države ili u otvoreno more te je vrlo teško da jedna država efektivno gospodari i vrši nadzor nad pojedinim ribljim naseljima. Zbog toga Konvencija postavlja posebna pravila za anadromne i katadromne vrste, vrste od dna, vrlo migratorne vrste i morske sisavce.⁸¹

Anadromne vrste su ribe selice koje svoj život provode u moru, a mrijeste se u slatkim kopnenim vodama i estuarijima (npr. losos). Za takve vrste „prvenstveni interes i odgovornost“ imaju države iz čijih rijeka potječu naselja anadromnih riba (čl. 66. st. 1.), odnosno države gdje se anadromne vrste mrijeste te su one dužne utvrditi mjere za uređenje ribolova tih vrsta. Katadromne vrste su ribe selice koje imaju suprotan životni ciklus, odnosno život provode u slatkoj vodi, a mrijeste se u moru (npr. jegulja). Države u

⁷⁷ *Ibid.*, str. 65.

⁷⁸ Andrassy i dr., *op. cit.* (bilj. 2), str. 235.

⁷⁹ Vokić Žužul, *op. cit.* (bilj. 55), str. 42-43.

⁸⁰ *Ibid.*, str. 44.

⁸¹ Rudolf, *op. cit.* (bilj. 10), str. 66-68.

kojoj katadromne vrste provode veći dio svog životnog ciklusa odgovorne su za gospodarenje tim vrstama i dužne su im osigurati ulazak i izlazak iz svojih voda (čl. 67. st. 1.). Obalne države i druge države čiji ribari u regiji love vrlo migratorne vrste (npr. dupine, morske pse, kitove, razne vrste tune) dužne su surađivati, bilo izravno, bilo u sklopu međunarodnih organizacija, kako bi osigurale „očuvanje takvih vrsta i promicale njihovo optimalno iskorištavanje u čitavoj regiji, kako u isključivom gospodarskom pojasu, tako i izvan njega.” (čl. 64. st. 1.). Što se tiče morskih sisavaca, Konvencija državama daje pravo da i strože urede njihovo iskorištavanje nego što je predviđeno samom Konvencijom, a posebno upozorava da se, uz pomoć međunarodnih organizacija, mora djelovati radi zaštite, gospodarenja i proučavanja kitova (čl. 65.). Na morskom dnu i podzemlju isključivog gospodarskog pojasa žive određena morska bića kao što su morske alge, koralji, spužve, školjke i razne vrste rakova.⁸² To su tzv. vrste od dna, odnosno „bića koja su u stadiju u kojem se mogu loviti bilo nepomična na morskom dnu ili ispod njega ili su nesposobna pomicati se ako nisu u stalnom fizičkom dodiru s morskim dnom ili podzemljem” (čl. 77. st. 4.) lako se nalaze na području isključivog gospodarskog pojasa, članak 68. Konvencije izričito upućuje da se na njih ne primjenjuje režim isključivog gospodarskog pojasa, već pravni režim epikontinentalnog pojasa.⁸³

Pri gospodarenju neživim bogatstvima obalna država puno je slobodnija budući da nije dužna ni s kime dijeliti mineralna bogatstva svog gospodarskog pojasa.⁸⁴ U pogledu neživih bogatstava Konvencija ne postavlja nikakva ograničenja.⁸⁵

3.2.2. Jurisdikcija u pogledu podizanja umjetnih otoka, uređaja i naprava

Rudolf definira jurisdikciju kao zbir ovlaštenja obalne države odnosno njezinih organa. Dok samo jedna država može imati suverenost na određenom području, dvije ili

⁸² Vokić Žužul, *op. cit.* (bilj. 55), str. 47.

⁸³ *Ibid.*, str. 47. Rudolf smatra kako ovaj poseban tretman vrsta od dna „nije logičan i zacijelo je plod želje sudionika Treće konferencije UN-a o pravu mora da se ne mijenja režim epikontinentskoga pojasa, utvrđen još u Ženevi 1958.” Vidi Rudolf, *op. cit.* (bilj. 10), str. 67.

⁸⁴ Vokić Žužul, *op. cit.* (bilj. 55), str. 35-36.

⁸⁵ Andrassy i dr., *op. cit.* (bilj. 2), str. 235.

više država mogu imati jurisdikciju na istom području, pri čemu opseg njihovih ovlaštenja može biti različit.⁸⁶

U Ženevskim konvencijama iz 1958. pravila o umjetnim otocima, uređajima i napravama bila su dio režima epikontinentalnog pojasa. U Konvenciji iz 1982. ta pravila dio su režima isključivog gospodarskog pojasa, ali se *mutatis mutandis* primjenjuju i na epikontinentalni pojas (čl. 80.).⁸⁷

U isključivom gospodarskom pojasu obalna država ima isključivu jurisdikciju nad umjetnim otocima, uređajima i napravama koje je izgradila ili čiju je izgradnju dopustila uključujući jurisdikciju glede carinskih, fiskalnih, zdravstvenih, sigurnosnih i useljeničkih zakona i drugih propisa (čl. 60. st. 2.). Iako obalna država ima jurisdikciju za podizanje i upotrebu umjetnih otoka, uređaja i naprava, Konvencija daje trećim državama mogućnost da samostalno izgrađuju i upotrebljavaju uređaje i naprave koji ne služe u gospodarske svrhe (čl. 60. st. 1. t. b)) i koji ne ometaju ostvarivanje prava obalne države u gospodarskom pojasu (čl. 60. st. 1. t. c)).⁸⁸

Umjetni otoci, uređaji i naprave nemaju pravni status otoka, stoga nemaju ni vlastito teritorijalno more i njihovo postojanje ne utječe na utvrđivanje granica teritorijalnog mora, isključivog gospodarskog pojasa ili epikontinentalnog pojasa (čl. 60. st. 8.). Oko spomenutih umjetnih otoka, uređaja i naprava obalna država može, kad je to potrebno, ustanoviti sigurnosne zone razumnih dimenzija, na način da one razumno odgovaraju prirodi i funkciji umjetnih otoka, uređaja i naprava i da ne prelaze udaljenost od 500 metara oko njihovih vanjskih rubova (čl. 60. st. 4. i 5.). Može se odstupiti od navedenih pravila o širini sigurnosnih zona ako na to ovlašćuju općeprihvaćeni međunarodni standardi ili preporuka nadležne međunarodne organizacije kao što je Međunarodna pomorska organizacija.⁸⁹

Brodovi koji plove u blizini umjetnih otoka, uređaja, naprava i njihovih sigurnosnih zona moraju poštovati te sigurnosne zone i pridržavati se općeprihvaćenih međunarodnih

⁸⁶ Rudolf, *op. cit.* (bilj. 10), str. 61.

⁸⁷ Andrassy i dr., *op. cit.* (bilj. 2), str. 235.

⁸⁸ *Ibid.*

⁸⁹ *Ibid.*

standarda o plovidbi (čl. 60. st. 6.). Umjetnih otoci, uređaji, naprave i njihove sigurnosne zone moraju se postavljati na mjestima gdje ne ometaju upotrebu priznatih plovidbenih putova bitnih za međunarodnu plovidbu (čl. 60. st. 7.). O njihovoj izgradnji i širini mora se dati propisna obavijest i moraju se održavati stalna upozoravajuća sredstva o njihovoj prisutnosti. U slučaju da se neki uređaj ili naprava više ne upotrebljava ili je napušten mora se ukloniti radi sigurnosti plovidbe (čl. 60. st. 3.).

3.2.3. Jurisdikcija u pogledu znanstvenog istraživanja mora

U sklopu jurisdikcije u pogledu znanstvenog istraživanja mora obalna država ima pravo uređivati, dopuštati i obavljati znanstveno istraživanje mora u svom isključivom gospodarskom (i epikontinentalnom) pojasu (čl. 246. st. 1.). Ako neka strana država ili nadležna međunarodna organizacija želi poduzeti projekt znanstvenog istraživanja mora u isključivom gospodarskom pojasu obale države, ona mora dobiti njezin pristanak (čl. 246. st. 2.).⁹⁰ U normalnim prilikama obalna država dat će svoj pristanak ako se projekt poduzima isključivo u miroljubive svrhe i radi povećanja znanstvenih spoznaja o morskom okolišu za dobrobit cijeloga čovječanstva te će usvojiti pravila i postupke koji osiguravaju da se takav pristanak neopravdano ne odgađa ili ne uskraćuje (čl. 246. st. 3.). Država može i uskratiti svoj pristanak, na temelju svoje slobodne ocjene, u taksativno navedenim slučajevima: a) ako projekt ima izravno značenje za istraživanje i iskorištavanje prirodnih bogatstava, živih ili neživih; b) ako projekt uključuje bušenje u epikontinentalnom pojasu, upotrebu eksploziva ili unošenje štetnih tvari u morski okoliš; c) ako projekt uključuje izgradnju, rad ili upotrebu umjetnih otoka, uređaja i naprava; d) ako projekt sadrži netočne informacije o naravi i ciljevima projekta ili ako država ili nadležna međunarodna organizacija koja namjerava istraživati ima neizvršene obveze iz prijašnjeg istraživačkog projekta prema obalnoj državi (čl. 246. st. 5.).

Država odnosno međunarodna organizacija koja želi poduzeti projekt znanstvenog istraživanja mora dužna je obavijestiti obalnu državu najmanje šest mjeseci prije dana očekivanog početka izvođenja projekta o prirodi i ciljevima projekta, o metodi i sredstvima koja će se koristiti, o području istraživanja, o danu dolaska i odlaska istraživačkih brodova

⁹⁰ Rudolf, *op. cit.* (bilj. 10), str. 83.

i postavljanju i uklanjanju opreme, o nazivu istraživačke ustanove i o načinu na koji bi obalna država mogla sudjelovati u projektu (čl. 248.). Ako obalna država u roku od 4 mjeseca od prijema priopćenja ne uskrati pristanak ili ne zatraži dodatne informacije u vezi s projektom, smatra se da postoji prešutni pristanak obalne države te se, protekom roka od 6 mjeseci iz čl. 248. može započeti s izvođenjem projekta (čl. 252.).

Obalna država ima pravo tražiti obustavljanje bilo kojih djelatnosti znanstvenog istraživanja u svom isključivom gospodarskom pojasu ako se one ne obavljaju u skladu s podacima na kojima se temeljio pristanak obalne države ili država, odnosno međunarodna organizacija koja obavlja te djelatnosti ne poštuje prava koja obalna država ima, na temelju odredaba Konvencije, glede projekta znanstvenog istraživanja mora (čl. 253. st. 1.). Ako se navedene situacije ne isprave u razumnom roku ili ako dođe do znatne promjene u projektu ili djelatnostima u odnosu na podatke koji su dostavljeni/dani o projektu, obalna država ima pravo zatražiti prestanak istraživanja (čl. 253. st. 2. i 3.).

3.2.4. Jurisdikcija u pogledu zaštite i očuvanja morskog okoliša

Pitanje zaštite morskog okoliša dobilo je na važnosti u drugoj polovini 20. stoljeća uslijed brojnih tankerskih nesreća (*Torrey Canyon* 1967., *Amoco Cadiz* 1978., *Exxon Valdez* 1989., *Sea Empress* 1996.) koje su uzrokovale ekološke katastrofe izlivanjem velike količine sirove nafte u more.⁹¹ Podizanju svijesti o potrebi zaštite morskog okoliša pridonijele su i eksplozije u naftnim bušotinama (*Ekofisk* 1977. i *Ixtoc I* 1979.) koje su također rezultirale izlivanjem nafte u more, kao i otkriće pesticida DDT i drugih kemikalija pogubnih za razne morske životinje.⁹²

Konvencija iz 1982. sadrži najobuhvatniji i najcjelovitiji sustav pravnih normi o sprečavanju, smanjenju i nadziranju onečišćenja mora, morskog dna i obale. Zbog svog općenitog karaktera i normi načelne naravi Konvencija spada među tzv. okvirne ugovore (eng. *umbrella treaty*) te se temeljem nje, posebnim međunarodnopravnim instrumentima, detaljnije reguliraju pojedina pitanja suzbijanja, nadziranja, očuvanja i poboljšanja morskog okoliša.⁹³ Konvencija postavlja opću obvezu država da štite i čuvaju

⁹¹ Churchill, Lowe, *op. cit.* (bilj. 3), str. 328.

⁹² *Ibid.*

⁹³ Rudolf, *op. cit.* (bilj. 10), str. 89.

morski okoliš te da u skladu s tom obvezom i „prema vlastitim politikama glede okoliša”, tj. prema vlastitim mogućnostima ostvaruju pravo na iskorištavanje svojih prirodnih bogatstava (čl. 192. i 193.).⁹⁴

Države su dužne poduzimati mjere za sprečavanje, smanjivanje i nadziranje onečišćenja morskog okoliša iz bilo kojeg izvora (čl. 194. st. 1.). Čl. 1. st. 1. t. 4. Konvencije definira onečišćenje morskog okoliša kao „čovjekovo izravno ili neizravno unošenje tvari ili energije u morski okoliš, uključujući estuarije, koje uzrokuje ili može prouzročiti takve pogubne posljedice kao što su šteta živim bogatstvima i životu u moru, ugrožavanje ljudskog zdravlja, ometanje pomorskih djelatnosti, uključujući ribolov i druge zakonite upotrebe mora, pogoršanje upotrebne kvalitete morske vode i umanjenje privlačnosti.” Mjere koje poduzimaju države obuhvaćaju razne izvore onečišćenja morskog okoliša: s kopna, iz zraka ili putem zraka, potapanjem, s brodova, iz uređaja i sprava koji se koriste za istraživanje ili iskorištavanje prirodnih bogatstava morskog dna i podzemlja (čl. 194. st. 3.). Pri poduzimanju mjera države se ne smiju uplitati u djelatnosti koje druge države obavljaju na temelju prava i dužnosti koje imaju u skladu s Konvencijom (čl. 194. st. 4.).

Države su dužne štiti i čuvati rijetke i osjetljive ekosustave, kao i razne rijetke ili ugrožene vrste morskih bića i vrste kojima prijete opasnost istrebljenja (čl. 194. st. 5.). Država ne smije poduzimati mjere na način da se štetne posljedice ili opasnosti jednog područja premještaju u drugo područje, ni da se jedna vrsta onečišćenja ne pretvori u drugu (čl. 195.). Pri uporabi tehnologije pod njihovom jurisdikcijom ili nadzorom obveza je države da spriječi, odnosno smanji i nadzire onečišćenje morskog okoliša. Istu obvezu država ima glede namjernog ili slučajnog unošenja stranih ili novih vrsta u pojedine dijelove morskog okoliša koje bi u tom prostoru mogle prouzročiti značajne i štetne promjene (čl. 196. st. 1.).

Uz navedene odredbe o sprečavanju, smanjenju i nadziranju onečišćenja morskog okoliša Konvencija postavlja načela za svjetsku i regionalnu suradnju u sastavljanju i razradi međunarodnih pravila, standarda i preporučene prakse i postupaka, postavlja

⁹⁴ *Ibid.*, str. 90.

dužnost obavještanja o prijetećoj ili stvarnoj šteti od onečišćenja i izrade planova hitnih mjera protiv tog onečišćenja, potiče programe istraživanja i razmjenu informacija i podataka među državama, kao i tehničku pomoć državama u razvoju.⁹⁵

U V. odsjeku XII. Dijela Konvencije propisane su legislativne kompetencije međunarodnih subjekata, odnosno ovlaštenja za propisivanje materijalnih pravila o suzbijanju onečišćenja, tko je uopće ovlašten normirati djelatnosti u pojedinim dijelovima morskog prostora i dokle dopiru legislativna ovlaštenja pojedinih država te općenito, kakav je odnos između međunarodnih pravila i nacionalnog zakonodavstva.⁹⁶ Obalna država ima pravo donijeti vlastite zakone i propise za svoj isključivi gospodarski pojas, vodeći računa o općeprihvaćenim međunarodnopravnim pravilima i na način da omogućuju njihovo izvršavanje. U pogledu onečišćenja s brodova pojedini dijelovi isključivog gospodarskog pojasa mogu biti proglašeni posebno ugroženim područjima; na njih se mogu primjenjivati strože međunarodne norme i stroži propisi obalne države (čl. 211. st. 6.).⁹⁷ Obalna država također ima pravo na poduzimanje mjera radi provedbe međunarodnih i nacionalnih propisa glede traženja podataka, pregleda i zaustavljanja brodova.⁹⁸

3.3. Prava i dužnosti drugih država u isključivom gospodarskom pojasu

Iako je institut isključivog gospodarskog pojasa generalno već bio prihvaćen za vrijeme Treće konferencije UN-a o pravu mora, prije konačnog prihvaćanja teksta konvencije, valjalo je uskladiti interese obalnih država s interesima neobalnih država. Uspostavljanjem isključivog gospodarskog pojasa htio se suzbiti trend proširivanja teritorijalnog mora kako bi se održalo što više sloboda otvorenog mora, istovremeno dajući državama više prava nad prirodnim bogatstvima u moru pred njihovom obalom.⁹⁹ Neke države u razvoju, kao što je npr. Somalija, zagovarale su teritorijalno more širine 200 morskih milja kao jedino moguće rješenje za učinkovitu zaštitu prirodnih bogatstava mora uz obalu. Međutim, sudionici konferencije složili su se da je potrebno očuvati

⁹⁵ Vokić Žužul, *op. cit.* (bilj. 55), str. 62.

⁹⁶ Rudolf, *op. cit.* (bilj. 10), str. 91.

⁹⁷ Andrassy i dr., *op. cit.* (bilj. 2), str. 236.

⁹⁸ *Ibid.*, str. 237.

⁹⁹ Smith, *op. cit.*, (bilj. 35), str 26.

slobode otvorenog mora te da isključivi gospodarski pojas, barem u načelu, uspostavlja ravnotežu između različitih interesa obalnih i neobalnih država.¹⁰⁰

Dakle, osim obalne države, i druge države imaju određena prava u njenom gospodarskom pojasu. U prvom redu to se odnosi na slobode plovidbe, prelijetanja i polaganja podmorskih kabela i cjevovoda (u smislu u kojem su te slobode utvrđene u otvorenom moru).¹⁰¹ Vezano uz te slobode, države uživaju i druge međunarodnopravno dopuštene uporabe mora poput onih koje se odnose na iskorištavanje brodova, zrakoplova, podmorskih kabela i cjevovoda (čl. 58. st. 1.).

Načelno se mogu primijeniti i druga pravila režima otvorenog mora, izuzev pravila o ribolovu, ali onoj mjeri u kojoj nisu nespojiva s pravilima koja se primarno primjenjuju u isključivom gospodarskom pojasu.¹⁰² Pri ostvarivanju navedenih prava i ispunjavanju dužnosti države su dužne poštovati prava i dužnosti obalne države, kao i njezine zakone i propise, u skladu s odredbama Konvencije (čl. 58. st. 3.).

U isključivom gospodarskom pojasu sve države uživaju slobodu plovidbe sukladno čl. 87 koji uređuje režim otvorenog mora (čl. 58. st. 1.). Upravo je izjednačavanje slobode plovidbe u isključivom gospodarskom pojasu sa slobodom plovidbe u otvorenom moru bilo ono čime su velike pomorske sile na III. konferenciji UN-a o pravu mora uvjetovale svoj pristanak na odvajanje pravnog režima isključivog gospodarskog pojasa od režima otvorenog mora.¹⁰³

Prema tome, plovidba se ne smije ometati, a brodovi su načelno pod vlašću države zastave. No, postojanje isključivog gospodarskog pojasa *ipso facto* djeluje na slobodu plovidbe i u nekom pogledu je mijenja.¹⁰⁴ Pravila režima otvorenog mora koja se odnose na brodove (o državnoj pripadnosti broda i pravnome statusu broda, ostvarivanju jurisdikcije države zastave, izuzećima ratnih i javnih brodova, suzbijanju trgovine robljem, piratstvu, nedopuštenoj trgovini opojnim drogama, neovlaštenom emitiranju TV i radio

¹⁰⁰ *Ibid.*, str. 27.

¹⁰¹ Rudolf, *op. cit.* (bilj. 10), str. 73.

¹⁰² Vokić Žužul, *op. cit.* (bilj. 55), str. 72.

¹⁰³ *Ibid.*, str. 74-75, cit. prema Vukas, B., „Uređenje međunarodne plovidbe po Konvenciji Ujedinjenih naroda o pravu mora“, *Pomorski zbornik*, sv. 21, 1983., str. 59.

¹⁰⁴ Rudolf, *op. cit.* (bilj. 10), str. 74-75.

programa, o pravu pregleda, pravu progona i pravima i odgovornostima vezanim uz zaštitu podmorskih kabela i cjevovoda) primjenjuju se u onoj mjeri u kojoj nisu nespojiva s pravilima koja se primarno primjenjuju u isključivom gospodarskom pojasu.¹⁰⁵

Iako obalna država ne smije ometati plovidbu stranih brodova, ona je ovlaštena ostvarivati nadzor nad njima (npr. provoditi pregled broda) radi sprečavanja i kažnjavanja povreda suverenih prava koje ona ima u svom isključivom gospodarskom pojasu. To se prvenstveno odnosi na ribarske brodove koji plove u tom pojasu. Nije dopušteno uvjetovati plovidbu ribarskog broda prethodnim priopćenjem ili odobrenjem, kao što je to, protivno međunarodnom običajnom pravu i konvencijama, učinila Republika Maldivi Zakonom o plovidbi i prolasku stranih brodova i zrakoplova zračnim prostorom, teritorijalnim morem i gospodarskim pojasom iz 1976. godine kojim je ulazak u svoj gospodarski pojas uvjetovala prethodnim odobrenjem vlade Republike Maldivi.¹⁰⁶

Ovlaštenja obalne države glede zaštite morskog okoliša također ograničavajuće djeluju na plovidbu gospodarskim pojasom. Uz poštovanje međunarodnih pravnih pravila o suzbijanju onečišćenja morskog okoliša strani brodovi moraju poštovati i nacionalne propise koje obalna država donese u skladu s tim propisima, a eventualno i dodatne propise o suzbijanju onečišćenja s brodova ako se proglaše tzv. posebna područja (eng. *special areas*). U tom pogledu, obalna država može ostvarivati nadzor nad stranim brodovima, a u slučaju kršenja tih propisa, može ih i kazniti. Strani brodovi dužni su poštovati sigurnosne zone koje je obalna država ustanovila oko umjetnih otoka, uređaja i naprava u svom isključivom gospodarskom pojasu, kao i plovne putove i sustave odijeljenog prometa, ako ih propiše Međunarodna pomorska organizacija.¹⁰⁷

Proglašavanje isključivog gospodarskog pojasa utječe i na plovidbu međunarodnim tjesnacima i arhipelaškim plovnim putovima. Prema Konvenciji iz 1982., u tjesnacima koji služe međunarodnoj plovidbi između jednog dijela otvorenog mora ili gospodarskog pojasa i drugog dijela otvorenog mora ili gospodarskog pojasa, u kojima je plovni put makar i dijelom u teritorijalnom moru obalne države, strani brodovi i zrakoplovi

¹⁰⁵ *Ibid.*, str. 74.

¹⁰⁶ *Ibid.*

¹⁰⁷ *Ibid.*, str. 75.

imaju pravo *tranzitnog prolaska* („slobodu plovidbe i prelijetanja jedino radi neprekinutog i brzog tranzita”) (čl. 38.). U međunarodnim tjesnacima koji spajaju dio otvorenog mora ili gospodarskog pojasa i teritorijalno more države koja nema obale na tjesnacu primjenjuje se režim *neškodljivog prolaska* (čl. 45.). Strani brodovi (i zrakoplovi) imaju *pravo prolaska arhipelaškim plovnim putovima*, ako je svrha plovidbe (ili prelijetanja) prolazak između jednog dijela otvorenog mora ili gospodarskog pojasa i drugog dijela otvorenog mora ili gospodarskog pojasa (čl. 53.).¹⁰⁸

Neke države nastojale su ograničiti slobodu plovidbe (vježbe i manevre) ratnih brodova. Prilikom potpisivanja Konvencije iz 1982. Brazil, Zelenortska Republika i Urugvaj su u svojim interpretativnim deklaracijama izjavili da konvencijske odredbe tumače na način da stranim ratnim brodovima ne dopuštaju izvođenje vježbi, manevara ili bilo kakvu drugu nemiroљjubivu uporabu mora u svom isključivom gospodarskom pojasu. Već je tad bilo jasno da će takvo tumačenje odredbi izazivati tenzije.¹⁰⁹ Iako Konvencija iz 1982. ne sadrži izravno uređenje vojnih djelatnosti na moru, većina autora u međunarodnopravnoj doktrini zastupa mišljenje da druge države imaju pravo izvoditi i vojne aktivnosti u tuđim gospodarskim pojasevima.¹¹⁰

Zračni prostor iznad dijelova mora pod režimom isključivog gospodarskog pojasa slobodan je za prelijetanje, jednako kao i zračni prostor iznad otvorenog mora. Međutim, Konvencija iz 1982. ne daje izravan odgovor o pravnom statusu zračnog prostora iznad isključivog gospodarskog pojasa niti je jasno je li dužnost poštovanja prava obalne države u tom zračnom prostoru ipak svojevrsno ograničenje slobode prelijetanja.¹¹¹

Polaganje podmorskih kabela i cjevovoda odvija se prema pravnom režimu epikontinentalnog pojasa, u skladu s člankom 79. Konvencije.¹¹² Države su ovlaštene polagati i održavati podmorske kabele i cjevovode u isključivom gospodarskom pojasu bez ometanja obalne države, poštujući pritom njeno pravo „da poduzima razumne mjere za istraživanje epikontinentalnog pojasa, iskorištavanje njegovih prirodnih bogatstava i

¹⁰⁸ *Ibid.*, str. 76.

¹⁰⁹ *Ibid.*, str. 75.

¹¹⁰ Vokić Žužul, *op. cit.* (bilj. 55), str. 85.

¹¹¹ *Ibid.*, str. 79.

¹¹² *Ibid.*, str. 81.

sprečavanja, smanjivanja i nadziranja onečišćenja iz cjevovoda” (čl. 79. st. 2.). Za određivanje pravca za polaganje cjevovoda potrebna je suglasnost obalne države (čl. 79. st. 3.).

U slučaju eventualnog izbijanja sukoba u situacijama gdje prava i jurisdikcija u isključivom gospodarskom pojasu nisu izričito pripisani nijednoj državi, odnosno pitanja kome će pripasti tzv. rezidualna prava¹¹³ (i obveze) u pojasu, Konvencija iz 1982. propisuje da bi se taj sukob trebao riješiti „na temelju pravičnosti i u svjetlu svih relevantnih okolnosti, vodeći računa o važnosti tih interesa za stranke i za međunarodnu zajednicu u cjelini” (čl. 59.).

3.4. Prava neobalnih država i država u nepovoljnom geografskom položaju

Osim što imaju sva prava kao i svaka druga država u isključivom gospodarskom pojasu obalne države, neobalne države i države u nepovoljnom geografskom položaju također imaju pravo, odnosno prednost glede iskorištavanja odgovarajućeg dijela viška živih morskih bogatstava u isključivom gospodarskom pojasu obalnih država u istoj regiji ili subregiji (čl. 69. st. 1. i čl. 70. st. 1.).¹¹⁴ U skupinu država u nepovoljnom geografskom položaju ubrajaju se „obalne države, uključujući obalne države na zatvorenim ili poluzatvorenim morima, koje njihov geografski položaj čini, glede dovoljne opskrbe ribom za prehrambene potrebe njihova stanovništva ili dijela stanovništva, ovisnima o iskorištavanju živih bogatstava isključivih gospodarskih pojaseva drugih država u subregiji ili regiji, i obalne države koje ne mogu imati vlastiti isključivi gospodarski pojas” (čl. 70. st. 2.).

Radi sudjelovanja u iskorištavanju odgovarajućeg dijela viška živih morskih bogatstava sklapaju se dvostrani subregionalni ili regionalni sporazumi kako si se utvrdili uvjeti i način sudjelovanja zainteresiranih država. Pri sklapanju sporazuma mora se voditi računa o izbjegavanju štetnih učinaka za ribarske zajednice, odnosno ribarsku industriju obalne države. Također, vodi se računa o mjeri u kojoj zainteresirana država, na temelju već postojećih sporazuma, sudjeluje u iskorištavanju živih bogatstava isključivog

¹¹³ Rudolf, *op. cit.* (bilj. 10), str. 77.

¹¹⁴ *Ibid.*, str. 70.

gospodarskog pojasa drugih država, a isto tako i koliko druge države sudjeluju u iskorištavanju živih bogatstava isključivog gospodarskog pojasa obalne države kako bi se izbjeglo nametanje posebno teškog tereta samo jednoj obalnoj državi ili jednom njezinom dijelu. Osim navedenog, moraju se uzeti u obzir i prehrambene potrebe stanovništva tih država (čl. 69. st. 2., čl. 70. st. 3.).

Povrh toga, nemaju sve države podjednako pravo sudjelovati u iskorištavanju živih bogatstava u svim područjima.¹¹⁵ Razvijene neobalne države i države u nepovoljnom geografskom položaju ovlaštene su sudjelovati u iskorištavanju živih bogatstava isključivog gospodarskog pojasa samo drugih razvijenih obalnih država iz iste subregije ili regije (čl. 69. st. 4. i čl. 70. st. 5.). Nadalje, obalnoj državi dozvoljeno je neobalnim državama i državama u nepovoljnom geografskom položaju iz iste subregije ili regije dati jednaka ili preferencijalna prava za iskorištavanje živih bogatstava njihova isključivog gospodarskog pojasa (čl. 69. st. 5. i čl. 70. st. 6.). Isto tako, ako je gospodarstvo obalne države pretežno ovisno o iskorištavanju živih bogatstava vlastitog isključivog gospodarskog pojasa, neće se primjenjivati odredbe Konvencije koje se odnose na poseban tretman neobalnih država i država u nepovoljnom geografskom položaju (čl. 71.).

Kad obalna država razvije svoje ribolovne sposobnosti do te mjere da je u mogućnosti iskorištavati cjelokupni dopustivi ulov u svom isključivom gospodarskom pojasu, ona mora surađivati sa zainteresiranom državom radi zaključivanja pravičnih dogovora o daljnjem sudjelovanju te države u iskorištavanju živih bogatstava isključivih gospodarskih pojaseva obalnih država te subregije ili regije, u skladu s okolnostima i uvjetima u kojima je bio sklopljen prijašnji sporazum (čl. 69. st. 3. i čl. 70. st. 4.).

Osim posebnog tretmana glede iskorištavanja viška živih bogatstava, Konvencija pruža posebnu zaštitu neobalnim državama i državama u nepovoljnom geografskom položaju koje se nalaze u susjedstvu obalne države koja u svom gospodarskom pojasu provodi znanstveno istraživanje mora.¹¹⁶ Države i nadležne međunarodne organizacije koje su obalnoj državi podnijele projekt znanstvenog istraživanja mora, dužne su o tom

¹¹⁵ *Ibid.*, str. 71.

¹¹⁶ Vokić Žužul, *op. cit.* (bilj. 55), str. 94.

projektu obavijestiti susjedne neobalne države i države u nepovoljnom geografskom položaju te priopćiti obalnoj državi slanje te obavijesti (čl. 254. st. 1.). Kad obalna država pristane na taj projekt, država odnosno međunarodna organizacija koja poduzima projekt dužna je na zahtjev neobalne države, odnosno države u nepovoljnom geografskom položaju, ili kad je to prikladno, dati relevantne podatke o projektu (čl. 254. st. 2.). Uz to, na njihov zahtjev omogućava im se i sudjelovanje u predloženom projektu, kad god je to izvedivo (čl. 254. st. 3.).

4. ISKLJUČIVI GOSPODARSKI POJAS U ODNOSU NA DRUGE POJASEVE

Proširenjem jurisdikcije na 200 milja od polaznih crta obalne države proširile su svoju vlast na moru od dotadašnjeg uskog područja suverenosti koju je pružalo teritorijalno more, na prostranstva i bogatstva otvorenog mora.¹¹⁷ Za razliku od teritorijalnog mora koje je dio državnog područja obalne države i u kojem obalna država uživa suverenost, u isključivom gospodarskom pojasu ona uživa tek dio te suverenosti, odnosno određena resursna i neresursna prava. U isključivom gospodarskom pojasu plovidba stranih brodova i prelet stranih brodova načelno su slobodni, dok su u teritorijalnom moru strogo regulirani. Pravila međunarodnog prava propisuju kad obalna država *može* izvršavati svoje jurisdikcijske ovlasti u isključivom gospodarskom pojasu, a za teritorijalno more propisuju kad ona to *ne može*. Glede viška ulova u teritorijalnom moru obalna država nije dužna nikome prepustiti ulov tog viška, a u isključivom gospodarskom pojasu druge države imaju pravo na višak ulova. Razgraničenje teritorijalnog mora susjednih država ograničeno je crtom sredine, tj. ekvidistancije, osim u posebnim okolnostima kad se utvrđuje sporazumom. Razgraničenje isključivih gospodarskih pojaseva uređuje se sporazumima.¹¹⁸

Isključivi gospodarski pojas obuhvaća, osim mora, morsko dno i podzemlje koje ustvari već ima i pravni status epikontinentalnog pojasa. Zbog toga su mnogi stručnjaci smatrali da bi ta dva pojasa trebalo integrirati u jedinstveni gospodarski pojas širok 200 milja, ali takvi prijedlozi nisu bili prihvaćeni.¹¹⁹ Iako su gospodarski pojas i epikontinentalni

¹¹⁷ Churchill, Lowe, *op. cit.* (bilj. 3), str. 16.

¹¹⁸ Rudolf, *op. cit.* (bilj. 10), str. 57.

¹¹⁹ *Ibid.*, str. 58.

pojas po svojoj biti gotovo identični, među njima ipak postoje razlike. Obalna država nužno ima određena suverena prava u epikontinentalnom pojasa i stječe ih samim svojim postojanjem, za razliku od isključivog gospodarskog pojasa koji može, ali ne mora imati i koji proglašava posebnim aktom.¹²⁰ Problem preklapanja tih pravnih režima Konvencija je pokušala riješiti donošenjem jedne odredbe – konkretno člankom 56. stavkom 3. - prema kojoj se prava koja obalna država ima u isključivom gospodarskom pojasu, a koja se odnose na morsko dno i podzemlje, ostvaruju u skladu s pravilima o epikontinentalnom pojasu.¹²¹

Do preklapanja režima u isključivom gospodarskom pojasu može doći i ako obalna država odluči proglasiti vanjski pojas. U tom slučaju vanjski pojas nalazit će se unutar isključivog gospodarskog pojasa, budući da se vanjski pojas prostire maksimalno 24 milje od polaznih crta. Ako isključivi gospodarski pojas nije proglašen, vanjski pojas će biti dio otvorenog mora.¹²² Velika razlika između vanjskog pojasa i isključivog gospodarskog pojasa je u tome što u vanjskom pojasu obalna država nema nikakva suverena prava i prvenstveno se ustanovljava sa svrhom uspostavljanja prava nadzora radi suzbijanja kršenja carinskih, fiskalnih, zdravstvenih propisa i propisa o useljavanju i iseljavanju. Osim toga, vanjski pojas je znatno uži i ne obuhvaća morsko dno i podzemlje.¹²³

Glede otvorenog mora, najbitnija razlika je u tome da izvan granica gospodarskog pojasa, dakle, u otvorenom moru, obalna država više nema suverena prava i jurisdikcijske ovlasti koje ima unutar svog gospodarskog pojasa, nego uživa sva prava i slobode otvorenog mora, odnosno obveze koje su propisane Konvencijom jednako kao i sve ostale države.¹²⁴

5. PRAVNO UREĐENJE GOSPODARSKOG POJASA U HRVATSKOJ

5.1. Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija i Konvencija UN-a o pravu mora iz 1982.

¹²⁰ *Ibid.*

¹²¹ Vokić Žužul, *op. cit.* (bilj. 55), str 21-22.

¹²² *Ibid.*, str. 22.

¹²³ Rudolf, *op. cit.* (bilj. 10), str. 59.

¹²⁴ *Ibid.*, str. 57.

Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija (dalje u tekstu: SFRJ) ratificirala je Konvenciju UN-a o pravu mora iz 1982. 27. studenog 1985. Unatoč tome, nije proglasila vlastiti isključivi gospodarski pojas. Štoviše, u Zakonu o obalnom moru i epikontinentalnom pojasu SFRJ donesenom 2. kolovoza 1987., isključivi gospodarski pojas se ni ne spominje.¹²⁵ To je bilo neobično jer se očekivalo da će SFRJ proglasiti isključivi gospodarski pojas kako bi barem u određenoj mjeri zaštitila svoje ribarske flote i riblje resurse u Jadranu od talijanskih ribarskih flota koje su pretjerano izlovljavale jadransku ribu.¹²⁶ Osim toga, mišljenja izražena u pravnoj literaturi i na tadašnjim znanstvenim i stručnim skupovima podržavala su proglašenje gospodarskog pojasa SFRJ.¹²⁷

U to vrijeme vladalo je mišljenje da u Sredozemnom moru nije dopušteno uspostavljanje isključivih gospodarskih pojaseva. Ibler je smatrao da je takvo mišljenje neprihvatljivo i neutemeljeno jer ne postoji nijedna odredba u Konvenciji iz 1982. koja bi sadržavala takvu zabranu.¹²⁸ Italija je u to vrijeme zastupala stav da nijedna obalna država Sredozemnog mora ne bi trebala proglasiti isključivi gospodarski pojas zbog malih prostora koji su ostali pod režimom otvorenog mora. To je, dakako, bilo motivirano interesom da održi slobodan pristup tim prostorima budući da su u njima lovili talijanski ribari.¹²⁹ Vrlo je vjerojatno da je upravo zbog pritiska Italije donesena odluka da se gospodarski pojas ne proglasi, iako nikad nije bilo službenog objašnjenja.¹³⁰

Jedan od argumenata protiv proglašavanja isključivog gospodarskog pojasa u bivšoj SFRJ bila je tvrdnja da SFRJ nema dovoljno kvalitetan represivni aparat, odnosno policiju i vojsku koja bi mogla nadzirati i sprječavati povrede prava koje obalna država ima u svom gospodarskom pojasu. Ibler tvrdi je taj argument „promašen”, jer kako kaže: „i druge države...ne mogu nadzirati čak ni svoja teritorijalna mora..., a kamoli svoje isključive gospodarske pojaseve.”¹³¹ Vokić Žužul smatra da su upravo „vanjskopolitičke

¹²⁵ *Ibid.*, str. 133.

¹²⁶ Vukas, B., „Pomorski zakonik Republike Hrvatske i međunarodno pravo mora“, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, sv. 58, br. 1-2, 2008., str. 193.

¹²⁷ Rudolf, *op. cit.* (bilj. 10), str. 134.

¹²⁸ Ibler, *op. cit.* (bilj. 20), str. 193.

¹²⁹ Degan, *op. cit.* (bilj. 43), str. 85.

¹³⁰ Vukas, *op. cit.* (bilj. 126), str. 193.

¹³¹ Ibler, *op. cit.* (bilj. 20), str. 194.

okolnosti bile glavni instrument odustajanja i od prijedloga za uspostavljanje gospodarskog pojasa“ u bivšoj SFRJ.¹³²

5.2. Pomorski zakonik iz 1994.

Ubrzo nakon osamostaljenja Republike Hrvatske 1994. je godine donesen Pomorski zakonik¹³³ koji u glavi IV. uređuje režim tzv. „gospodarskog pojasa“. Ipak, Pomorskim zakonikom isključivi gospodarski pojas nije proglašen, nego je člankom 1042. Pomorskog zakonika tek određeno da Sabor Republike Hrvatske donosi odluku o proglašenju tog pojasa, kao i da će se odredbe koje se odnose na gospodarski pojas (čl. 32.-42.) početi primjenjivati kad Sabor donese odluku o proglašenju. Odluka da se ne proglasi isključivi gospodarski pojas posljedica je političkih pritisaka Europske unije koja je nastojala odvratiti države s obalom na Sredozemnom moru od proglašavanja isključivog gospodarskog pojasa. Tu su ponajprije utjecali interesi Italije i drugih država članica Europske unije koje su imale velike ribarske flote, a kojima je odgovaralo da se na što većem prostoru mora održi režim otvorenog mora u kojem se primjenjuje sloboda ribolova.¹³⁴

Nedvojbeno je da je pravo svake obalne države uz čiju se vanjsku granicu teritorijalnog mora prostire otvoreno more da proglasi vlastiti isključivi gospodarski pojas. Za Republiku Hrvatsku to je potvrđeno odredbama Pomorskog zakonika iz 1994., a isto tako i u odredbama nove verzije Pomorskog zakonika iz 2004. godine.¹³⁵ Odredbe Pomorskog zakonika koje uređuju gospodarski pojas (glava IV.) uglavnom prate odredbe Konvencije UN-a o pravu mora koje se odnose na isključivi gospodarski pojas. Prema članku 33. Pomorskog zakonika gospodarski pojas prostire se „od vanjske granice teritorijalnoga mora u smjeru pučine do njegove vanjske granice dopuštene općim međunarodnim pravom.“ U svojem gospodarskom pojasu Republika Hrvatska trebala bi ostvarivati suverena prava radi istraživanja i iskorištavanja, očuvanja i gospodarenja živim i neživim prirodnim bogatstvima, kao i proizvodnje energije korištenjem mora, morskih

¹³² Vokić Žužul, *op. cit.* (bilj. 55), str. 123.

¹³³ Narodne novine br.17/1994.

¹³⁴ Andrassy i dr., *op. cit.* (bilj. 2), str. 237, cit. prema Leanza, U., *Le régime juridique international de la mer Méditerranée*, RC 236, 1992., str 297-308.

¹³⁵ *Ibid.*

struja i vjetrova (čl. 34. Pomorskog zakonika). Prema članku 35. Pomorskog zakonika, ovlaštena tijela Republike Hrvatske poduzimaju sve potrebne mjere radi ostvarivanja suverenih prava istraživanja, iskorištavanja, zaštite, očuvanja i gospodarenja živim morskim bogatstvima u njenom gospodarskom pojasu, uključujući pregled inspekciju, uzapćenje stranoga broda i sudske postupke o uzapćenju ili zadržavanju stranoga broda. O izrečenim kaznama diplomatskim se putem odmah obavještava država zastave broda. Članci 36.-40. Pomorskog zakonika koji se odnose se na izgradnju umjetnih otoka, uređaja i naprava i članci 41. i 42. koji se odnose na znanstvena istraživanja, zaštitu i očuvanje morskog okoliša, u skladu su s odredbama Konvencije UN-a o pravu mora koje se odnose na ta pitanja.

Ubrzo nakon usvajanja Pomorskog zakonika Ministarstvo pomorstva, prometa i veza osnovalo je Radnu grupu za proglašenje gospodarskog pojasa Republike Hrvatske, ali unatoč tome dulje vrijeme nije bilo službenih prijedloga za proglašenje gospodarskog pojasa.¹³⁶

5.3. Zaštićeni ekološko-ribolovni pojas Republike Hrvatske

5.3.1. Odluka o proširenju jurisdikcije Republike Hrvatske na Jadranskom moru iz 2003.

Prekomjerni ribolov u Jadranskom moru, posebice brodova onih država koje ni nemaju obalu na Jadranu, drastično je smanjio riblji fond i ugrozio gospodarski važne vrste, a živa morska bogatstva prekomjerno su se iskorištavala. Većina ribolova odvijala se u otvorenom moru, što je značilo da Republika Hrvatska nije mogla primijeniti mjere ograničavanja i nadzora ribolova te se nije mogla kontrolirati količina i vrsta ulova, kao ni alati koji su se koristili za ribolov. Jadran spada u kategoriju tzv. zatvorenih ili poluzatvorenih mora koje Konvencija definira kao „zaljev, bazen ili more okruženo s dvije ili više država i povezano s drugim morem ili oceanom uskim prolazom, ili koje se u cijelosti ili pretežito sastoji od teritorijalnih mora i isključivih gospodarskih pojaseva dviju ili više obalnih država“ (čl. 122. Konvencije UN-a o pravu mora). Zbog specifičnog oblika takvih mora postoji veća opasnost od onečišćenja. Nedovoljno strujanje male količine

¹³⁶ Vukas, *op cit.* (bilj. 126), str. 194-195.

mora u uskom i duguljastom obliku Jadranskog mora, kao i plovidba tankera i drugih brodova s opasnim teretom, stavlja ga u veliki rizik od onečišćenja s katastrofalnim posljedicama.¹³⁷

Potaknut takvom situacijom na Jadranu Hrvatski je sabor 3. listopada 2003. donio Odluku o proširenju jurisdikcije Republike Hrvatske na Jadranskom moru¹³⁸ kojom je uspostavljen režim tzv. „zaštićenog ekološko-ribolovnog pojasa” (dalje u tekstu: ZERP). Pojasom je uspostavljen tek dio sadržaja koji pruža režim isključivog gospodarskog pojasa, točnije suverena prava istraživanja i iskorištavanja, očuvanja i gospodarenja živim prirodnim bogatstvima voda izvan vanjske granice teritorijalnog mora, a uz to i jurisdikcija glede znanstvenog istraživanja mora i jurisdikcija glede zaštite i očuvanja morskog okoliša. Ako takvo rješenje usporedimo s odredbama Konvencije UN-a o pravu mora, primjećujemo da nisu proglašena suverena prava glede „drugih djelatnosti radi gospodarskog istraživanja i iskorištavanja pojasa, kao što je proizvodnja energije korištenjem vode, struja i vjetrova”, a izostavljena su i suverena prava glede istraživanja i iskorištavanja, očuvanja i gospodarenja neživim prirodnim bogatstvima, kao i jurisdikcija glede podizanja i upotrebe umjetnih otoka, uređaja i naprava. Međutim, u toč. 2. Odluke izrijekom je navedeno da Hrvatski sabor „pridržava pravo da po potrebi proglasi i ostale sadržaje iz Glave IV.¹³⁹ Pomorskog zakonika, a u skladu s Konvencijom Ujedinjenih naroda o pravu mora.”

Premda nije proglašen isključivi gospodarski pojas, ZERP-om smo zapravo dobili većinu prava koja on pruža. Drugim riječima, ZERP sadrži sve bitne elemente isključivog gospodarskog pojasa, pa se u konačnici može zaključiti da se radi gotovo o istom sadržaju.¹⁴⁰ Primjena novoproglašenog ZERP-a odgođena je na 12 mjeseci od njegovog uspostavljanja, a razdoblje do početka primjene režima trebalo je poslužiti za „pripremu

¹³⁷ Barić Punda, V., „Zaštićeni ekološko ribolovni pojas Republike Hrvatske i međunarodno pravo mora“, *Strani pravni život*, br. 1-2, 2005., str. 82-84.

¹³⁸ Odluka o proširenju jurisdikcije Republike Hrvatske na Jadranskom moru, Narodne novine, br.157/2003.

¹³⁹ *Ibid.*, točka 2. Također valja naglasiti da su suverena prava istraživanja i iskorištavanja, očuvanja i gospodarenja neživim prirodnim bogatstvima obuhvaćena režimom epikontinentalnog pojasa koji se odnosi na morsko dno i podmorje, a kojeg država ima *ipso facto*. Iako u Odluci nije izričito spomenuto morsko dno i podmorje, navedeno je da se potvrđuju suverena prava i jurisdikcija koja Republika Hrvatska već izvršava nad svojim epikontinentalnim pojasom, u skladu s međunarodnim pravom. Vidi *ibid.*, preambula.

¹⁴⁰ Barić Punda, *op. cit.* (bilj. 137), str. 82.

provedbenih mehanizama, te za moguće sklapanje sporazuma i aranžmana sa zainteresiranim državama i Europskom zajednicom.”¹⁴¹

Usljedio je nekoliko izmjena Odluke iz 2003. Nekoliko mjeseci prije početka primjene Odluke, 3. lipnja 2004., Hrvatski sabor je donio novu Odluku o dopuni Odluke o proširenju jurisdikcije Republike Hrvatske na Jadranskom moru.¹⁴² Prema novoj Odluci primjena režima ZERP-a odgođena je za države članice Europske unije do sklapanja Ugovora o partnerstvu u ribarstvu između te zajednice i Republike Hrvatske.¹⁴³ Donošenje nove Odluke posljedica je protivljenja Republike Italije i Republike Slovenije, koje su preko tadašnje Europske zajednice, odnosno Europske unije, vršile pritisak na Republiku Hrvatsku da odustane od ZERP-a ili barem ublaži njegovu primjenu. Budući da je Republika Hrvatska tada nastojala dobiti status kandidata za članstvo u Europskoj uniji i prioritet hrvatske vlade je bilo članstvo u Europskoj uniji, Italiji i Sloveniji nije bilo teško ishoditi ustupke glede granica na moru.¹⁴⁴

Nastojanja Republike Hrvatske da sklopi Ugovor o partnerstvu u ribarstvu s Europskom unijom bila su neuspješna te je Hrvatski sabor 15. prosinca 2006. donio treću Odluku¹⁴⁵ prema kojoj će se režim ZERP-a primjenjivati na brodove država članica Europske unije od 1. siječnja 2008.¹⁴⁶ Na ovakvu odluku Europska unija izravno je prigovorila i upozorila da bi to moglo utjecati na usporavanje pregovora o članstvu.¹⁴⁷ Uskoro je donesena i četvrta Odluka kojom je odlučeno da se režim ZERP-a neće primjenjivati na države članice Europske unije „od dana 15. ožujka 2008. godine, do iznalaženja zajedničkog dogovora u EU duhu.”¹⁴⁸

¹⁴¹ Odluka iz 2003., *op. cit.* (bilj. 138), točka 3.

¹⁴² Odluka o dopuni Odluke o proširenju jurisdikcije Republike Hrvatske na Jadranskom moru, Narodne novine br. 77/2004.

¹⁴³ *Ibid.*, točka 1.

¹⁴⁴ Klemenčić, M., Topalović, D., „Morske granice u Jadranskom moru“, *Geoadria*, sv. 14, br. 2, 2009., str. 318.

¹⁴⁵ Odluka o izmjeni i dopunama Odluke o proširenju jurisdikcije Republike Hrvatske na Jadranskom moru, Narodne novine, br. 138/2006.

¹⁴⁶ *Ibid.*, točka 1. Vidi i: Andrassy i dr., *op. cit.* (bilj. 2), str. 238.

¹⁴⁷ Klemenčić, Topalović, *op. cit.* (bilj. 144), str. 318.

¹⁴⁸ Točka 1. Odluke o izmjeni Odluke o proširenju jurisdikcije Republike Hrvatske na Jadranskom moru, Narodne novine br. 31/2008.

5.4. Proglašenje isključivog gospodarskog pojasa 2021. godine

5.4.1. Pripreme za proglašenje isključivog gospodarskog pojasa

Pristupanjem Republike Hrvatske Europskoj uniji došlo je do značajnih promjena glede morskih prostora Republike Hrvatske. Budući da Europska unija ima isključivu nadležnost u očuvanju morskih bioloških resursa u okviru zajedničke ribolovne politike,¹⁴⁹ svi isključivi gospodarski pojasevi, ribolovne i ekološke zone država članica Europske unije dio su „voda Europske unije“ te se u njima primjenjuju pravila zajedničke ribarstvene politike i ostvaruje suradnja između država članica Europske unije vezano za zaštitu morskog okoliša. Tako je i ZERP, kao područje u kojem Republika Hrvatska ima suverena prava i jurisdikciju, pristupanjem Republike Hrvatske Europskoj uniji postao dio „voda Europske unije“ te su se i na njega počela primjenjivati zajednička ribarstvena politika.¹⁵⁰

Vlada Republike Hrvatske zadužila je 2016. godine Ministarstvo vanjskih i europskih poslova u suradnji s drugim nadležnim ministarstvima da započne konzultacije s drugim državama članicama Europske unije i Europskom komisijom glede zaštite interesa Republike Hrvatske na Jadranskom moru, uključujući mogućnost proglašenja i punu primjenu isključivog gospodarskog pojasa Republike Hrvatske. Nakon provedenih konzultacija Ministarstvo vanjskih i europskih poslova podnijelo je Izvješće o konzultacijama o zaštiti interesa Republike Hrvatske u Jadranskom moru, u sklopu kojeg je razmotreno i pitanje isključivog gospodarskog pojasa, te ga je Vlada prihvatila 2. studenog 2017. godine.¹⁵¹

Izvješće se bavi pravima koja je u tom trenutku Republika Hrvatska imala na Jadranu u sklopu ZERP-a i koje bi bile razlike u tim pravima u slučaju proglašenja isključivog gospodarskog pojasa, zatim pitanjem kako se prava iz ZERP-a primjenjuju

¹⁴⁹ Rudolf, D., „Lisabonski ugovor Europske unije (2007.) - Konsolidirani tekst Ugovora o Europskoj uniji (Maastricht, 1992.) - Konsolidirani tekst Ugovora o funkcioniranju Europske unije (Rim,1957.): protokoli, prilozi i izjave“, u: Rudolf, D. (ur.), *Adrias: zbornik radova Zavoda za znanstveni i umjetnički rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Splitu*, br. 16, 2009., str. 69.

¹⁵⁰ Vlada Republike Hrvatske, <https://vlada.gov.hr/UserDocImages/2016/Sjednice/2020/Prosinaac/29%20sjednica%20VRH/Novi%20dokumenti/29%20-%203%20b.docx> (pristupljeno: 24.2.2023.).

¹⁵¹ *Ibid.*

nakon ulaska Republike Hrvatske u Europsku uniju (unatoč činjenici da se i dalje formalno ne primjenjuje na države članice Europske unije), a također se bavi i načinima zaštite i gospodarenja područjem ZERP-a koji stoje na raspolaganju Republici Hrvatskoj kao novoj članici Europske unije.¹⁵² Izvješćem je zaključeno da Republika Hrvatska ima pravo izmijeniti odluku Hrvatskoga sabora i odlučiti proglašiti isključivi gospodarski pojas te početi s njegovom punom primjenom, neovisno o tome u kojoj mjeri Republika Hrvatska već sada ostvaruje svoja prava i legitimne interese u Jadranskom moru.

Osim toga, navodi se kako su Republika Hrvatska i Republika Italija, kao države s najdužim obalama na Jadranskom moru, odgovorne za očuvanje i održivo iskorištavanje njegovih prirodnih bogatstava te da su upravo „kontinuirana suradnja i dijalog dviju država članica Europske unije - Republike Hrvatske i Talijanske Republike - doveli do postizanja dogovora u EU duhu o proglašenju isključivih gospodarskih pojaseva dviju država u Jadranskom moru.”¹⁵³ U skladu s navedenim, Hrvatski je sabor 5. veljače 2021. donio službenu Odluku o proglašenju isključivog gospodarskog pojasa Republike Hrvatske u Jadranskom moru.¹⁵⁴

5.4.2. Primjena režima isključivog gospodarskog pojasa u Republici Hrvatskoj

Proglašenjem isključivog gospodarskog pojasa Republika Hrvatska je stekla sva prava u skladu s V. dijelom Konvencije UN-a o pravu mora. Za razliku od režima ZERP-a, proglašenjem isključivog gospodarskog pojasa Republika Hrvatska sada uživa puni sadržaj tog pravnog režima, uključujući jurisdikciju u pogledu podizanja i upotrebe umjetnih otoka, uređaja i naprava, kao i pravo na proizvodnju energije korištenjem vode, struja i vjetrova, što u ZERP-u nije imala. Uz to, Republika Hrvatska ima pravo obavljanja nadzora nad brodovima u plovidbi u području isključivog gospodarskog pojasa, uključujući brodove država članica Europske unije, ako postoji opravdana sumnja da krše međunarodne standarde zaštite okoliša.¹⁵⁵ Pri tome, u isključivom gospodarskom pojasu

¹⁵² *Ibid.*

¹⁵³ *Ibid.*

¹⁵⁴ Odluka o proglašenju isključivog gospodarskog pojasa Republike Hrvatske u Jadranskom moru, Narodne novine br. 10/2021.

¹⁵⁵ Jadranski zavod Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, <http://jadranski-zavod.hazu.hr/hr/novosti/novost/hrvatska-proglasava-iskljucivi-gospodarski-pojas-,151.html> (pristupljeno: 21.2.2023.).

Republike Hrvatske druge države i dalje uživaju međunarodnim pravom zajamčene slobode plovidbe, preleta, polaganja podmorskih kablova i cjevovoda i druge međunarodnopravno dopuštene uporabe mora, sukladno odredbama Konvencije UN-a o pravu mora.¹⁵⁶

Pravni režim isključivog gospodarskog pojasa izvršava se u skladu s glavom IV. Pomorskog zakonika, dijelom V. Konvencije UN-a o pravu mora i zakonodavstvom Europske unije.¹⁵⁷ Budući da je Republika Hrvatska članica Europske unije, prostor isključivog gospodarskog pojasa Republike Hrvatske čini dio voda Europske unije te se u njemu provodi zajednička ribarstvena politika Unije koja se temelji na načelu zajedničkog i jednakog pristupa svih brodova država članica ribljim bogatstvima u ribarskim vodama Europske unije. To znači da se suverena prava koja Republika Hrvatska ima u svom isključivom gospodarskom pojasu glede iskorištavanja živih morskih bogatstava primjenjuju samo na treće zemlje, a ne i na države članice Europske unije. Dakle, ne postoji mogućnost adekvatne zaštite od prekomjernog ribolova, u prvom redu od talijanskih ribara, ali i ribara drugih država članica, poput Slovenije i Grčke.¹⁵⁸ No, važno je napomenuti da je u Odluci o proglašenju navedeno da će Republika Hrvatska surađivati „sa svim jadranskim i obalnim državama Sredozemlja kako bi se kroz usklađeno djelovanje zaštitila i očuvala prirodna bogatstva mora i morskog okoliša Jadrana i cijeloga Sredozemlja.”¹⁵⁹

Glede određivanja dopustivog ulova živih prirodnih bogatstava, Republika Hrvatska samostalno određuje višak dopustivog ulova kojem, uz naknadu, mogu pristupiti treće države. U Jadranskom moru ribolov trećih zemalja nije toliko značajan, osim albanskih ribarskih flota koje su se u posljednje vrijeme razvile u većoj mjeri. U odnosu na države članice Europske unije Republika Hrvatska određuje dopustivi ulov u dogovoru s Europskom komisijom.¹⁶⁰

¹⁵⁶ Odluka iz 2021., *op. cit.* (bilj. 154), čl. IV.

¹⁵⁷ *Ibid.*, čl. V.

¹⁵⁸ Nišević., I., „Isključivi gospodarski pojas Republike Hrvatske – što (ni)smo dobili proglašenjem?“, *Novi informator*, br. 6722, 2022.

¹⁵⁹ Odluka iz 2021., *op. cit.* (bilj. 154), čl. VI.

¹⁶⁰ Nišević, *op. cit.* (bilj. 158).

U sklopu ZERP-a Republika Hrvatska je već imala jurisdikciju u pogledu znanstvenog istraživanja mora i jurisdikciju u pogledu zaštite i očuvanja morskog okoliša. Ono što je novo stekla proglašenjem isključivog gospodarskog pojasa je jurisdikcija glede podizanja i upotrebe umjetnih otoka, uređaja i naprava.

Posljednjih godina velika je potražnja za obnovljivim izvorima energije i stavlja se veliki naglasak na zaštitu okoliša. Proglašenjem isključivog gospodarskog pojasa Republika Hrvatska stekla je suverena prava glede proizvodnje energije korištenjem vode, struja i vjetrova. Prema izvješću Međunarodne agencije za obnovljive izvore energije, 2019. godine obnovljivi izvori energije činili su oko 29% električne energije u Hrvatskoj, a osim toga navodi se da Hrvatska ima značajan potencijal za solarnu energiju i energiju vjetra.¹⁶¹ U Integriranom nacionalnom energetske i klimatske planu za Republiku Hrvatsku iz 2019.¹⁶² Ministarstvo zaštite okoliša i energetike najavilo je povećanje udjela obnovljivih izvora u bruto neposrednoj potrošnji energije na 36,4 % do 2030. godine, tako da je za očekivati da će Hrvatska u budućnosti nastojati iskoristiti suverena prava glede proizvodnje energije korištenjem vode, struja i vjetrova u svom gospodarskom pojasu.

5.4.3. Razgraničenje isključivog gospodarskog pojasa na Jadranskom moru

Granice isključivog gospodarskog pojasa određene su na identičan način kao i granice ZERP-a. Granicama je obuhvaćen „morski prostor od vanjske granice teritorijalnog mora u smjeru pučine do njegove vanjske granice dopuštene općim međunarodnim pravom.”¹⁶³ Naravno da nije bilo moguće proglasiti isključivi gospodarski pojas u maksimalnoj širini od 200 milja od polaznih crta jer Jadransko more nije dovoljno široko. Osim toga, određeno je da će se granice utvrditi međunarodnim ugovorima o

¹⁶¹ Energy profile Croatia, https://www.irena.org/-/media/Files/IRENA/Agency/Statistics/Statistical_Profiles/Europe/Croatia_Europe_RE_SP.pdf (pristupljeno: 24.4.2023.).

¹⁶² Integrirani nacionalni energetske i klimatske plan za Republiku Hrvatsku, https://mingor.gov.hr/UserDocImages/UPRAVA%20ZA%20ENERGETIKU/Strategije,%20planovi%20i%20programi/hr%20necp/Integrirani%20nacionalni%20energetski%20i%20klimatski%20plan%20Republike%20Hrvatske%20%20_final.pdf (pristupljeno: 24.4.2023.)

¹⁶³ Odluka iz 2021., *op. cit.* (bilj. 154), čl. II.

razgraničenju s državama čije obale leže sučelice ili bočno u odnosu na Republiku Hrvatsku.¹⁶⁴

Republika Italija i tadašnja SFRJ sklopile su 1968. Ugovor o razgraničenju epikontinentalnog pojasa tj. morskog dna i njegova podzemlja u Jadranu, koji temeljem pravila o sukcesiji danas obvezuje Hrvatsku i Crnu Goru.¹⁶⁵ Dok se ne sklope sporazumi o razgraničenju, Odlukom iz 2021. kao privremena vanjska granica isključivog gospodarskog pojasa Republike Hrvatske uzeta je crta razgraničenja epikontinentalnog pojasa uspostavljena Ugovorom iz 1968. i Dogovorom između Vlade Republike Hrvatske i Vlade Republike Italije o preciznom utvrđivanju crte razgraničenja epikontinentalnog pojasa Republike Hrvatske i Republike Italije iz 2005. godine. Glede granice s Crnom Gorom određeno je da se kao privremena vanjska granica uzima crta koja se nastavlja na privremenu crtu razgraničenja teritorijalnih mora utvrđenih Protokolom između Vlade Republike Hrvatske i Savezne vlade Savezne Republike Jugoslavije o privremenom režimu uz južnu granicu između dviju država iz 2002. godine.¹⁶⁶

Republika Italija je još pri proglašenju ZERP-a od strane Republike Hrvatske slala prosvjedne note UN-u u vezi s razgraničenjem morskih granica na Jadranu. Tvrdila je da je Republika Hrvatska povrijedila svoju obvezu, u skladu s Konvencijom, surađivati u upravljanju, očuvanju, istraživanju ili iskorištavanju živih resursa mora, u zaštiti i očuvanju morskog okoliša i u znanstvenom istraživanju kada je jednostrano proglasila ZERP, jer po njihovom mišljenju ta obveza uključuje suradnju u određivanju granica zona proširene jurisdikcije, odnosno dogovaranju tih granica s drugim zainteresiranim državama u skladu s čl. 74. Konvencije iz 1982., a posebno zato što u Jadranskom moru proširivanje jurisdikcije izvan teritorijalnog mora izravno djeluje na interese susjednih obalnih država. Osim toga, tvrdila je da je Ugovor o razgraničenju iz 1968. protivan njezinim interesima i da su te granice utvrđene u okolnostima kada isključivi gospodarski pojas nije postojao kao institut međunarodnog prava, a i da se ne uzimaju u obzir izmijenjene geografske

¹⁶⁴ *Ibid.*

¹⁶⁵ Rudolf, D., „Povijesni tijek uspostavljanja državne granice između Republike Hrvatske i Talijanske Republike“, *Problemi sjevernog Jadrana*, sv. 12, 2013., str. 23.

¹⁶⁶ Odluka iz 2021., *op. cit.* (bilj. 154), čl. III.

okolnosti na talijanskoj obali.¹⁶⁷ Republika Hrvatska se, naravno, nije složila s takvim navodima te je u prosvjednoj noti upućenoj UN-u tvrdila da je proglašenje ZERP-a u skladu s međunarodnim pravom.¹⁶⁸

Prema Vokić Žužul, posebnu važnost za razgraničenje gospodarskih pojaseva (kao i epikontinentalnih pojaseva) država sljednica bivših federacija u Sredozemlju ima posljednja točka 4. članka 74. Konvencije UN-a o pravu mora: „Kada između zainteresiranih država postoji sporazum koji je na snazi, pitanja u vezi s razgraničenjem isključivoga gospodarskog pojasa uređuju se u skladu s odredbama toga sporazuma.” Dakle, u budućim pregovorima države imaju pravo uzeti sporazumom utvrđenu granicu epikontinentalnog pojasa kao referentnu točku pri određivanju granice isključivog gospodarskog pojasa.¹⁶⁹ Vukas smatra da bi proglašavanje različitog razgraničenja epikontinentalnog i isključivog gospodarskog pojasa u Jadranu bilo nepraktično, iako u praksi ima slučajeva da su neke države ugovorilo različito razgraničenje tih dvaju pojaseva.¹⁷⁰

Republika Italija i dalje nije proglasila vlastiti isključivi gospodarski pojas, iako je u lipnju 2021. godine donijela zakon kojim je ovlastila svoju vladu da ga proglasi.¹⁷¹ Između nje i Republike Hrvatske u svibnju 2022. godine potpisan je Sporazum o razgraničenju isključivog gospodarskog pojasa prema kojem se granica isključivog gospodarskog pojasa podudara s granicama epikontinentalnog pojasa određenima u Ugovoru o

¹⁶⁷ *Note by Italy concerning the declaration of an ecological and fisheries protection zone in the Adriatic Sea by the Republic of Croatia of 3 October 2003*, 16 April 2004, Note number 1681, Bulletin No. 54., Law of the Sea, Division for Ocean Affairs and the Law of the Sea, Office of Legal Affairs, United Nations, New York, 2004., str. 129-130.

¹⁶⁸ *Note verbale dated 31 May 2007 from the Permanent Mission of the Republic of Croatia to the United Nations addressed to the Secretary-General of the United Nations in reference to notes verbales from the Permanent Mission of Italy dated 16 April 2004 and 15 March 2006 addressed to the Secretary General of the United Nations, concerning the Ecological and Fisheries Protection Zone of the Republic of Croatia*, 31 May 2007, Note number 236, Bulletin No. 64., Law of the Sea, Division for Ocean Affairs and the Law of the Sea, Office of Legal Affairs, United Nations, New York, 2007., str. 39-40.

¹⁶⁹ Vokić Žužul, M., „Sporazumi o razgraničenju epikontinentalnih pojaseva između država čije obale leže sučelice ili međusobno graniče u Sredozemlju“, *Poredbeno pomorsko pravo*, sv. 51 br. 166, 2012., str. 98.

¹⁷⁰ Vukas, *op. cit.* (bilj. 126), str. 198.

¹⁷¹ *Law No. 91 - Institution of an exclusive economic zone beyond the external limit of the territorial sea*, 14 June 2021, Note number 1621, Bulletin No. 107, Law of the Sea, Division for Ocean Affairs and the Law of the Sea, Office of Legal Affairs, United Nations, New York, 2022., str. 35.

razgraničenju iz 1968.¹⁷² Što se tiče granice Republike Hrvatske s Republikom Slovenijom na moru, proglašenje isključivog gospodarskog pojasa nema utjecaja na tu granicu budući da se aktualni spor odnosi na razgraničenje teritorijalnog mora.¹⁷³

6. ZAKLJUČAK

Isključivi gospodarski pojas je novi pravni institut međunarodnog prava, uspostavljen Konvencijom UN-a o pravu mora iz 1982., koja je do danas najcjelovitija konvencija o pravu mora, a trenutno broji 168 država stranaka. Proglašenjem isključivog gospodarskog pojasa država stječe određena suverena prava i jurisdikciju u području mora koje se prostire izvan teritorijalnog mora i uz njega, u širini od najviše 200 morskih milja od polaznih crta od kojih se mjeri širina teritorijalnog mora, dok druge države u tom području zadržavaju određena prava i slobode.

S ciljem zaštite prirodnih bogatstava Jadranskog mora Republika Hrvatska je 2003. godine proglasila ZERP koji je, iako je tek djelomično obuhvatio prava zajamčena Konvencijom UN-a o pravu mora iz 1982., sadržajno bio vrlo sličan isključivom gospodarskom pojasu. Međutim, proglašenje ZERP-a izazvalo je negativne reakcije susjednih država i Europske unije, koje nisu podržavale proširenje jurisdikcije Republike Hrvatske prema otvorenom moru. Iz tog razloga doneseno je više izmjena Odluke o proširenju jurisdikcije Republike Hrvatske na Jadranskom moru te je konačno izvršavanje prava iz ZERP-a odgođeno do daljnjega. Nakon više od desetljeća i u svjetlu novog diplomatskog razvoja, Republika Hrvatska je dobila „zeleno svjetlo“ za proglašenje vlastitog isključivog gospodarskog pojasa, što je i učinila početkom 2021. godine.

Budući da je Republika Hrvatska članica Europske unije, njezin isključivi gospodarski pojas dio je "voda Europske unije" i podliježe pravilima zajedničke ribarstvene politike, što može ograničiti njezina prava u tom području. Hrvatska je obvezna provoditi i implementirati propise Europske unije u vezi s očuvanjem morskih bioloških resursa u okviru zajedničke ribolovne politike, što ograničava njezinu slobodu u

¹⁷² Agreement between the Italian Republic and the Republic of Croatia on the delimitation of the exclusive economic zones, <https://www.unimc.it/maremap/it/EEZagreementItalyCroatia.pdf> (pristupljeno: 21.4.2023.)

¹⁷³ Nišević, *op. cit.* (bilj. 158).

donošenju domaćih propisa prema vlastitim prioritetima. Nadalje, Hrvatska je dužna surađivati s drugim državama članicama u upravljanju ribolovom u Jadranskom moru te je dužna odrediti dopustivi ulov u dogovoru s Europskom komisijom. Unatoč tim obvezama, Republika Hrvatska i dalje ima suverena prava i jurisdikciju u svom isključivom gospodarskom pojasu, što je zajamčeno Konvencijom UN-a o pravu mora iz 1982. Stoga je još uvijek slobodna upravljati prirodnim bogatstvima u svom isključivom gospodarskom pojasu i donositi odluke u svom interesu, ali naravno, poštujući svoje obveze prema Europskoj uniji i drugim državama članicama.

7. LITERATURA

Knjige:

1. Andrassy, J., Bakotić, B., Seršić, M., Vukas, B., *Međunarodno pravo*, sv. 1, Zagreb, 2010.
2. Churchill, R. R., Lowe, A. V., *The Law of the Sea*, Glasgow, 2010.
3. Dahmani, M., *The Fisheries Regime of the Exclusive Economic Zone*, Dordrecht, 1987.
4. Degan, V. Đ., *Međunarodno pravo*, Zagreb, 2011.
5. Ibler, V., *Međunarodno pravo mora i Hrvatska*, Zagreb, 2001.
6. Rudolf, D., *Morski gospodarski pojas u međunarodnom pravu*, Split, 1988.
7. Smith, R. W., *Exclusive Economic Zone Claims: An Analysis and Primary Documents*, Dordrecht, 1986.
8. Vokić Žužul, M., *Republika Hrvatska i isključivi gospodarski pojas*, Zagreb, 2003.

Članci:

1. Barić Punda, V., „Zaštićeni ekološko ribolovni pojas Republike Hrvatske i međunarodno pravo mora“, *Strani pravni život*, br. 1-2, 2005., str. 71-94.
2. Degan, V. Đ., „Trebalo li proglasiti gospodarski pojas u Jadranskom moru“, *Uporedno pomorsko pravo*, sv. 31, br. 121, 1989., str. 83-96.
3. Klemenčić, M., Topalović, D., „Morske granice u Jadranskom moru“, *Geoadria*, sv. 14, br. 2, 2009., 311-324.
4. Nišević, I., „Isključivi gospodarski pojas Republike Hrvatske – što (ni)smo dobili proglašenjem?“, *Novi informator*, br. 6722, 2022., str. 9-12.
5. Rudolf, D., „Povijesni tijek uspostavljanja državne granice između Republike Hrvatske i Talijanske Republike“, *Problemi sjevernog Jadrana*, sv. 12, 2013., str. 9-25.
6. Vokić Žužul, M., „Sporazumi o razgraničenju epikontinentskih pojaseva između država čije obale leže sučelice ili međusobno graniče u Sredozemlju“, *Poredbeno pomorsko pravo*, sv. 51 br. 166, 2012., str. 79-135.

7. Vukas, B., „Pomorski zakonik Republike Hrvatske i međunarodno pravo mora“, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, sv. 58, br. 1-2, 2008., str. 181-203.

Međunarodni ugovori:

1. Konvencija Ujedinjenih naroda o pravu mora, Narodne novine, međunarodni ugovori br. 9/2000.
2. Agreement between the Italian Republic and the Republic of Croatia on the delimitation of the exclusive economic zones, <https://www.unimc.it/maremap/it/EEZagreementItalyCroatia.pdf> (pristupljeno: 21.4.2023.)

Međunarodna sudska praksa:

1. Fisheries Jurisdiction (United Kingdom v. Iceland), Merits, Judgement, I.C.J Reports, 1974.
2. Case concerning the continental shelf (Libyan Arab Jamahiriya/Malta), Judgement, I.C.J. Reports, 1985.

Odluke Hrvatskog sabora:

3. Odluka o proširenju jurisdikcije Republike Hrvatske na Jadranskom moru, Narodne novine, br. 157/2003.
4. Odluka o dopuni Odluke o proširenju jurisdikcije Republike Hrvatske na Jadranskom moru, Narodne novine, br. 77/2004.
5. Odluka o izmjeni i dopunama Odluke o proširenju jurisdikcije Republike Hrvatske na Jadranskom moru, Narodne novine, br. 138/2006.
6. Odluka o izmjeni Odluke o proširenju jurisdikcije Republike Hrvatske na Jadranskom moru, Narodne novine, br. 31/2008.
7. Odluka o proglašenju isključivog gospodarskog pojasa Republike Hrvatske u Jadranskom moru, Narodne novine, br. 10/2021.

Dokumenti Ujedinjenih naroda:

1. Law No. 91 - Institution of an exclusive economic zone beyond the external limit of the territorial sea, 14 June 2021, Note number 1621, Bulletin No. 107,

Law of the Sea, Division for Ocean Affairs and the Law of the Sea, Office of Legal Affairs, United Nations, New York, 2022., str. 35.

2. Note by Italy concerning the declaration of an ecological and fisheries protection zone in the Adriatic Sea by the Republic of Croatia of 3 October 2003, 16 April 2004, Note number 1681, Bulletin No. 54., Law of the Sea, Division for Ocean Affairs and the Law of the Sea, Office of Legal Affairs, United Nations, New York, 2004.
3. Note verbale dated 31 May 2007 from the Permanent Mission of the Republic of Croatia to the United Nations addressed to the Secretary-General of the United Nations in reference to notes verbales from the Permanent Mission of Italy dated 16 April 2004 and 15 March 2006 addressed to the Secretary General of the United Nations, concerning the Ecological and Fisheries Protection Zone of the Republic of Croatia, 31 May 2007, Note number 236, Bulletin No. 64., Law of the Sea, Division for Ocean Affairs and the Law of the Sea, Office of Legal Affairs, United Nations, New York, 2007.

Mrežni izvori:

1. United Nations Treaty Collection, https://treaties.un.org/pages/ViewDetailsIII.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXI-6&chapter=21&Temp=mtdsg3&clang=_en (pristupljeno: 8.1.2023.)
2. Jadranski zavod Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, <http://jadranski-zavod.hazu.hr/hr/novosti/novost/hrvatska-proglasava-iskljucivi-gospodarski-pojas-,151.html> (pristupljeno: 21.2.2023.)
3. Vlada Republike Hrvatske, <https://vlada.gov.hr/UserDocsImages/2016/Sjednice/2020/Prosinac/29%20sjednica%20VRH/Novi%20dokumenti/29%20-%203%20b.docx> (pristupljeno: 24.2.2023.)
4. Integrirani nacionalni energetska i klimatski plan za Republiku Hrvatsku, https://mingor.gov.hr/UserDocsImages/UPRAVA%20ZA%20ENERGETIKU/Strategije,%20planovi%20i%20programi/hr%20necp/Integrirani%20nacionalni%20energetski%20i%20klimatski%20plan%20Republike%20Hrvatske%20%20_final.pdf (pristupljeno: 24.4.2023.)
5. Energy profile Croatia, https://www.irena.org/-/media/Files/IRENA/Agency/Statistics/Statistical_Profiles/Europe/Croatia_Europe_RE_SP.pdf (pristupljeno: 24.4.2023.)